

STŘEDOVĚKÁ PODOBA HRADU V KVASICÍCH

JAN ŠTĚTINA

Medieval Appearance of Kvasice Castle

The chateau in Kvasice is a reconstructed castle that was built by the Lords of Benešov probably in the mid-14th century. The castle, which consisted of a tall curtain wall and an eastern palace, was surrounded by a bulwark trench. Research further uncovered the remains of the later northwestern building, probably from the second half of the 14th century. In the Late Gothic period, under the Kužels of Žeravice and the Sternbergs, other palaces and utility facilities emerged in the courtyard, giving the castle core a greater variety of structures around 1500. The Renaissance reconstruction in the late 16th century transformed the castle into a chateau which was completed by the removal of the outside fortification in the 19th century.

Key words: castle – Lords of Benešov – building development – Late Gothic – palace – wing

Zámek v Kvasicích vznikl přestavbami hradu, zbudovaného zřejmě v polovině 14. století pány z Benešova. Hrad sestával z vysoké plášťové hradby a východního paláce a byl obklopen příkopem s valem. Průzkum odkryl i relikt později zaniklého severozápadního objektu, patrně z druhé půli 14. století. V pozdní gotice, za Kuželů ze Žeravic a Šternberků, vznikly v nádvoří další palácové a užitkové objekty, kolem roku 1500 tak hradní jádro získalo různorodou obvodovou zástavbu. Renesanční přestavby v závěru 16. století započaly přeměnu hradu v zámek, završenou odstraněním vnějšího opevnění v 19. století.

Klíčová slova: hrad – páni z Benešova – stavební vývoj – pozdně gotický – palác – křídlo

SITUACE ZÁMKU V RÁMCI OBCE, SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ OBJEKTU A JEHO REFLEXE V LITERATUŘE

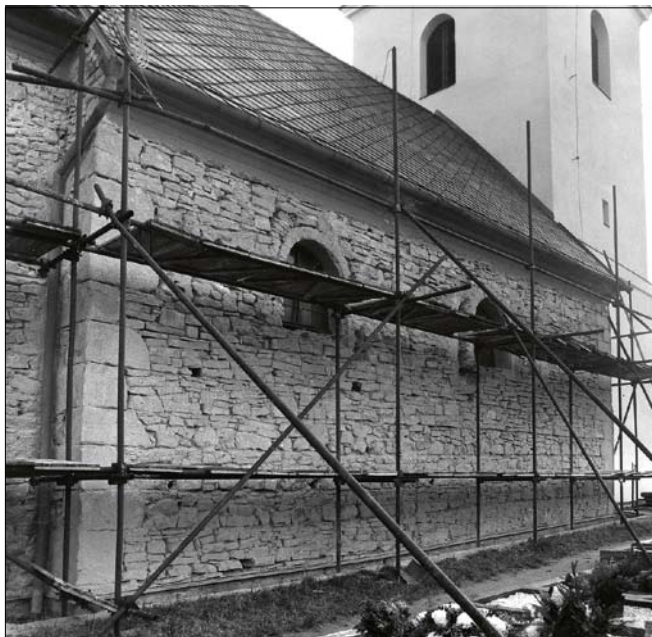
Městečko Kvasice (okr. Kroměříž) se nachází 8 km jihovýchodně od Kroměříže a zaujímá terénní terasu, vyvýšenou nad nivou řeky Moravy. Městečko si doposud dochovalo historickou urbanistickou strukturu včetně několika významných památek – v první řadě zámeckého komplexu, zaujímajícího východní část městečka nad říční nivou, přilehlého parku a hospodářského dvora severozápadně od zámku. V bezprostředním, jihozápadním sousedství zámku se nachází vrcholně barokní farní kostel, západní průčelí zámku shlíží do parkově upraveného prostoru (původně části předhradí), který je ohradní zíd-kou oddělen od náměstí přibližně trojúhelného půdorysu. Osu historického půdorysu Kvasic tvoří dlouhá Horní ulice, vybíhající z náměstí dále k západu, na návrší, jehož plochý vrchol zaujímá středověký kostel Nanebevzetí Panny Marie, obklopený hřbitovem.

Zámek tvoří čtyřkřídlový, dvoupatrový objekt o půdoryse lichoběžníka s vnitřním dvorem téměř obdélného půdorysu (obr. 1). Ze severního průčelí vystupuje hranolový schodišťový rizalit, ze střechy východního křídla se při nárožích zdvihá dvojice masivních hranolových nástaveb. Přibližně osou východního a západního křídla prostupují průjezdy; střed zá-

padního křídla akcentuje hranolová věž, před východní křídlo předstupuje přízemní přístavba. Vnější fasády zámku (vyjma severní fasády) člení vysoký pilastrový řád. Před severní, východní a částí západního dvorního průčelí předstupují původně otevřené, dodatečně zazděné arkádové ochozy. Jejich přízemí se otevírá otvory pod segmentovými pasy, rozepjatými mezi hranolovými pilíři. V patrech se nacházejí štíhlé sloupy, vynášející půlkruhové archivoly; parapety jsou plně vyzděny. Jižní fasáda má obdélná okna v profilovaných ostěních. Jihovýchodní kout dvora zaujímá subtilní válcová schodišťová věžice,

Obr. 1: Kvasice (okres Kroměříž), zámek, celkový pohled od severozápadu (všechny snímky a kresby J. Štětina, 2007–2020, není-li uvedeno jinak).

Obr. 2: Kvasice, hřbitovní kostel Nanebevzetí Panny Marie. Pohled na severní zeď lodi při poslední opravě, pravděpodobně 1992. Zřetelné je precizní rádkování zdiva a nárožní armatura z pískovcových kvádrů (fotoarchiv NPÚ ÚOP v Kroměříži).

jíž odpovídá protilehlý, půdorysně půlkruhový a rovněž schodišťový blok. Zámek kryjí valbové střechy, nad věží je osazena vysoká střecha dlátková.

Zámek v Kvasicích byl zkoumán v letech 2006–2009 v rámci rozsáhlé akce operativní dokumentace, jež byla vyvolána komplexní přestavbou objektu, již tehdy sloužícího jako domov duchodců, ke stejným účelům.¹⁾ Zásahy do terénu dokumentoval dílčí archeologický výzkum, jehož výsledky však nebyly podrobněji zpracovány ani publikovány.²⁾

Vývoj zámku v Kvasicích poměrně dlouho zůstal stranou badatelské pozornosti.³⁾ Bohumil Samek se stavební podobu gotického hradu a jeho přeměnou v zámek blíže nezaobíral.⁴⁾ Stavební vývoj hradu a zámku, sledovatelný před poslední přestavbou pouze metodami povrchového průzkumu, v hrubých rysech naznačil Miroslav Plaček.⁵⁾ Rozsah jádra gotického hradu vymezil vnější ob-

Obr. 3: Kvasice, jižní portál lodi hřbitovního kostela Nanebevzetí Panny Marie. Červená linie vymezuje dochovanou západní část portálu, zbytek byl doplněn v 90. letech 20. století.

vodovou zdí stávajícího zámku, rozpoznal i dvojici gotických stavení – východního a západního paláce v severní části nádvoří. V jihovýchodním nároží na základě dimenzí zdiv uvažoval o existenci hranolové věže, pozdně gotický původ přisuzoval jižnímu dílu západního křídla. Plačkových analýz využili také autoři publikace o dějinách městečka Kvasic, obsahující obsáhlou pasáž o genezi objektu.⁶⁾ Prakticky souběžně s publikovanými analýzami J. Krampl vyhotovil stavebně historický průzkum zámku.⁷⁾ Četnost a kvalitu nálezových situací, odkrývaných během rekonstrukce započaté v roce 2006, následně alespoň naznačilo sdělení o podobě nádvorního průčelí východního křídla.⁸⁾ Předpokládaný vývoj středověkého hradu byl poté nastíněn v textu, zohledňujícím výsledky posledních průzkumů.⁹⁾ Souhrnný text k dějinám a stavebním proměnám kvasického hradu po práh novověku, byl nejnověji zařazen i do publikace věnované hradům Zlínského kraje.¹⁰⁾

1) Za součinnost a podporu při průzkumu i diskusi nad jeho výsledky děkuji Radimu Vrlovi (NPÚ ÚOP v Kroměříži), Mgr. Daliboru Janišovi, Ph.D. (Filozofická fakulta Ostravské univerzity), Mgr. Jiřimu Janálovi (NPÚ ÚOP v Kroměříži), Ing. Tomáši Kynclovi (DendroLab Brno), Mgr. Miroslavu Lancovi (NPÚ ÚPS v Kroměříži), Mgr. Lence Pěluchové (Muzeum Kroměřížska) a Mgr. Monice Vymazalové (Sociální služby Uherské Hradiště). Dokumentace nálezových situací vycházela z velmi rychlého postupu stavby i z ne vždy příznivých okolností, které rekonstrukci zámku provázely.

2) Archeologický výzkum realizovala Helena Chyblová z Muzea Kroměřížska a Jiří Janál z NPÚ ÚOP v Kroměříži.

3) Důvodem dosavadního neúplného stavu poznání zámku bylo nepochybně dlouhodobé využití objektu ústavem sociální péče, jemuž objekt sloužil od 50. let 20. stol. Stavební úpravy, probíhající na zámku v minulých desetiletích, nebyly dokumentovány. Zvláště citelná je absence jakékoli dostupné dokumentace v případě opravy vnějších fasád objektu, realizované nedlouho před rokem 2000. Citelně chybí také dokumentace starších zásahů do terénu na nádvoří zámku a v jeho okolí, které zjevně narušily archeologické terény.

4) B. Samek, Umělecké památky Moravy a Slezska 2 (J/N). Praha 1999, s. 295–296.

5) M. Plaček, Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha 2001, s. 330–331.

6) P. Klapil – K. Koutřáková, Kvasice. Hýsly 2005, s. 72–79.

7) J. Krampl, Zámek Kvasice, okres Kroměříž. Standartní nedestruktivní stavebně – historický průzkum. I. Textová část a přílohy. Kroměříž 2001, rkp. uložený ve Spisovém archivu NPÚ ÚOP v Kroměříži. Z tohoto elaborátu převzato i číslování místností, použité v textu.

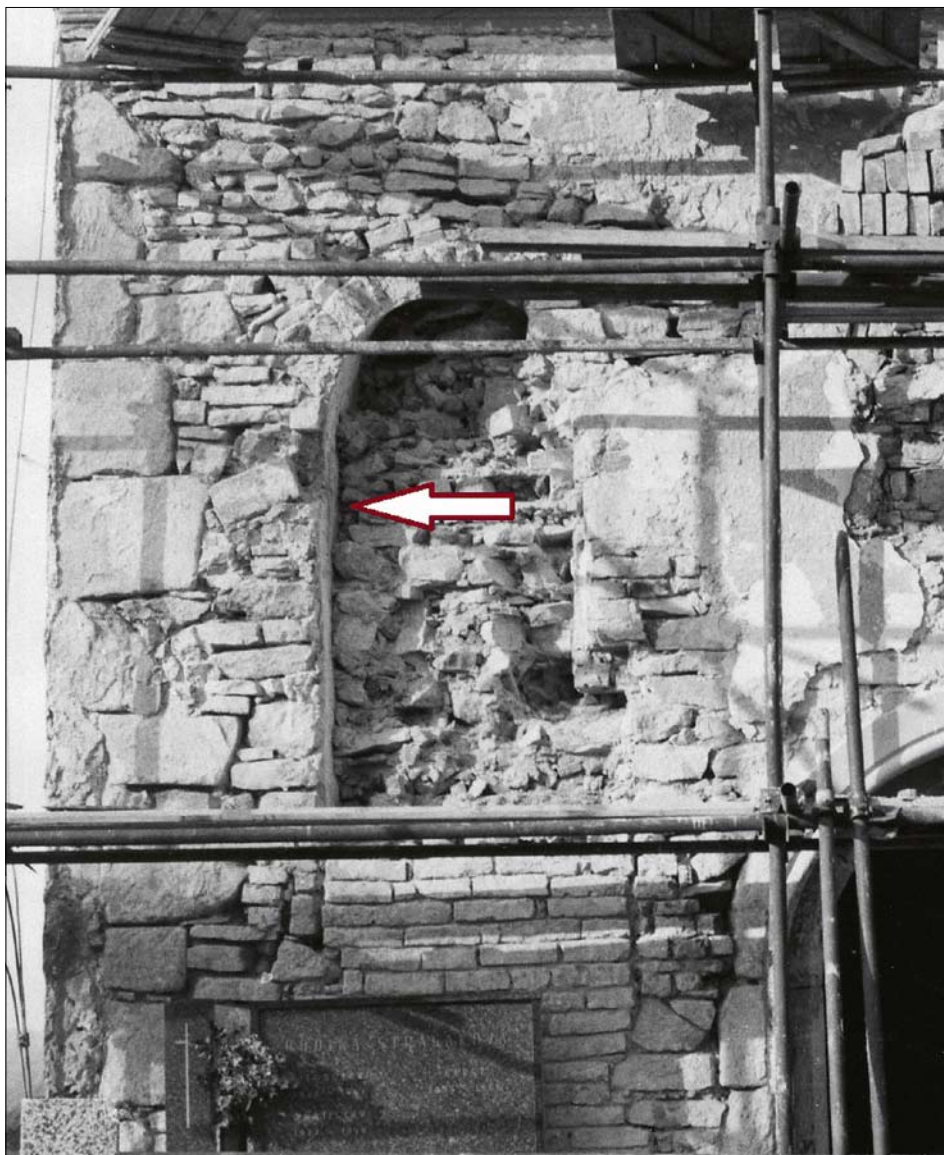
8) J. Štětina, Pozůstatky pozdně gotického průčelí východního paláce hradu v Kvasicích (okr. Kroměříž), in: Dějiny staveb 2007, Plzeň 2007, s. 63–68.

9) J. Štětina, Ke stavebnímu vývoji hradu (zámku) v Kvasicích do závěru 16. století, Hláška 25, č. 1, 2014, s. 1–4.

10) D. Janiš – J. Štětina, Kvasice, in: D. Janiš – R. Vrla a kol., Hrad Zlínského kraje. Lukov 2018, k hradu v Kvasicích s. 154–162. Pasáže, týkající se historie Kvasic, byly v upravené podobě převzaty z této publikace a jsou dílem D. Janíše.

PROBLEMATIKA SITUOVÁNÍ NEJSTARŠÍHO SÍDLA V KVASICÍCH

S počátky šlechtického sídla v Kvasicích pravděpodobně souvisí problematika hřbitovního kostela Nanebevzetí Panny Marie, situovaného na vyvýšenině v nejzápadnější části Kvasic.¹¹⁾ Nejstarší fázi kostela lze na základě známých, byť fragmentárně dochovaných architektonických detailů, datovat do druhé poloviny 13. století.¹²⁾ Stavební vývoj kostela sice znejasnila puristická obnova v první polovině 90. let 20. století, dochované detaily a fotodokumentace však dovoluují alespoň rámcové rozpoznání geneze stavby. Jako nejstarší se jeví nevelká obdélná loď, zbudovaná z pečlivě vrstveného a lícovaného lomového kamene. Nároží lodi zpevňují z pískovce tesané armovací kvádry, jejichž výšce odpovídá výška jednotlivých zdicích vrstev severní i jižní zdi lodi; objevují se zde i otvory po nosnících stavebního lešení (obr. 2). Vstup do lodi dnes vede od západu rozměrným, hrotitě ukončeným portálem s dominantním oblým prutem v profilaci. Vnější rovina portálu, jeho sokly a pateční římsy záklenku však byly údajně odstraněny při přestavbě roku 1867. Druhý vstup do lodi je situován v západní části její jižní zdi – dnes sestává z vnějšího portálu, profilovaného na hraně oblým prutem a z užšího portálu vnitřního, jehož hrana je jednoduše okosena (obr. 3). Dnešní stav lomených záklenků je výsledkem novodobé rekonstrukce, dochovaná situace nedovoluje jednoznačně říci, zda originální portál měl půlkruhový, či mírně lomený záklenek. Únik informací při odborně nedokumentované opravě v polovině 90. let minulého století brání i posouzení chronologie portálu; vnitřní ostění je vůči vnějšímu pravděpodobně sekundární. Ve vyšší úrovni nejzápadnější partie jižní zdi lodi se pak nacházel vstup na kruchtu, tvořený prostým výřezem ve zdi s nepravidelným půlkruhovým záklenkem. Podoba vstupu, známá pouze z fotodokumentace z průběhu poslední opravy, byla zřejmě výsledkem novověké adaptace staršího otvoru, současného se zdí. Jako homogen-

Obr. 4: Kvasice, hřbitovní kostel Nanebevzetí Panny Marie, šipka značí torzo špalety předpokládaného vstupu na tribunu (fotoarchiv NPÚ ÚOP v Kroměříži).

ní se zdí, se jeví západní, z lomového kamene vyzděná špaleta, naproti tomu do interiéru stoupající cihlový záklenek a východní špaleta zjevně vznikly dodatečnou úpravou, stejně jako prohloubení prahu vstupu. Ani situaci tohoto otvoru nelze jednoznačně interpretovat, se zdí, organická západní špaleta se však zdá nasvědčovat existenci vstupu, který by v dané výšce vedl nejspíše na tribunu v západní části lodi.¹³⁾ Tento, byť hypotetický závěr představuje jednu z indicií pro úvahy o existenci nejstaršího sídla, předchůdce kvasického hradu, v těsné blízkosti kostela (obr. 4).

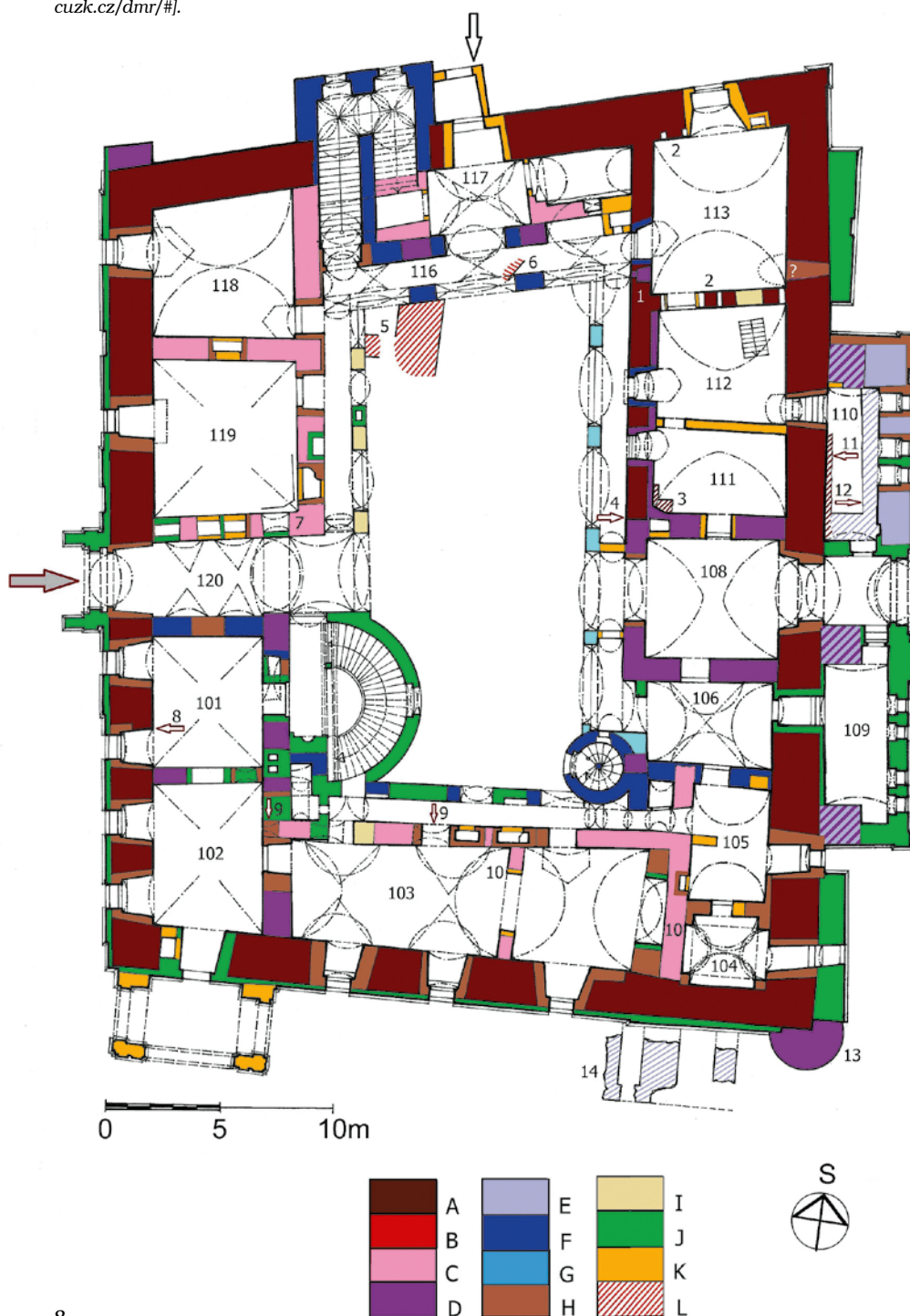
11) M. Lanc, *Hřbitovní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kvasicích*. Bakalářská diplomová práce. Brno 2008, 36 s. Rkp. uložený v archivu autora.

12) D. Libal, *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha 2001, s. 222–223. Zde je kostel datován do konce třetí čtvrtiny 13. století; P. Klapil – K. Koutňáková, o. c. v pozn. 6, s. 80–88; B. Samek, o. c. v pozn. 4, s. 298.

13) Předpokládaná existence tribuny, indikovaná i situací v jihozápadním koutu interiéru lodi, je však problematizována kolizí její podlahy s vrcholem západního portálu lodi. Otázka vývoje západního portálu zatím zůstává otevřená – kromě dodatečného odsekání vnějšího líce profilace je nápadné např. nepřesné sesazení segmentů jeho ostění a absence interiérové niky portálu, jenž do západní zdi lodi proniká lomeným výřezem shodného rozměru jako samotný portál. Prozatím nelze vyloučit ani přenesení západního portálu z jiného objektu. Po odevzdání textu byl autor seznámen s nálezem středověké keramiky, vyzvednuté z okolí hřbitovního kostela v uplynulých letech kvasickým badatelem Petrem Klapilem, jemuž tímto děkuji za informaci.

Obr. 5: Kvasice, historické jádro městečka na snímku laserového snímkování zemského povrchu 5. generace, sever nahoře. 1 – středověká cesta, klesající z výšiny se hřbitovním kostelem k nivě řeky Moravy; 2 – náměstí, z něž pokračovala cesta k brodu přes Moravu (mimo výřez); 3 – hrad s doposud zčásti patrnou hranou zemního opevnění na jihu; 4 – někdejší mlýnský náhon v říční nivě; 5 – místo barokní formální zahrady (do její jižní části zřejmě zasahovalo středověké předhradí); 6 – tok řeky Moravy [zdroj: <http://ags.cuzk.cz/dmr/#>].

Podobu nejstaršího presbytáře neznáme, současný presbytář s trojbokým závěrem s nárožními opěráky vznikl nejspíše až kolem poloviny 14. století. Presbytář je zděn z lomového kamene, nepříliš kvalitně vrstveného a nevykazujícího stopy po ukotvení lešení. V interiéru presbytáře se dochovala žebrová klenba, jejíž kamenná, široce okosená žebra vystupují z drobných, nečleněných polygonálních konzolek. Sanktuář v severní zdi presbytáře má plasticky vysazený rám s oblým prutem v profilaci a hrotitým zakončením; nad obdélným výřezem dveří je vepsána slepá, trojlístá kružba. Štítek v hrotitém vrcholu sanktuáře nese reliéf Benešoviců, tedy zavinutou strelu. V pozdní gotice patrně patrně vznikla hrotitá okna v jižní zdi lodi a presbytáře, kostel obohatila i renesance, kdy před západním průčelím vyrostla mohutná hranolová věž s portálem datovaným do roku 1577.

Obr. 6: Kvasice, zámek, půdorys přezemí se stavebně historickou analýzou a označením hlavních nálezových situací, pojednávaných v textu. Šípkami značen stávající (vlevo) a uvažovaný severní vstup (nahore). A – zdívo kolem poloviny 14. století; B – zdívo druhé poloviny 14. století; C – zdívo z doby kolem poloviny 15. století; D – zdívo kolem roku 1500; E – zdívo z první poloviny 16. století; F – první renesanční fáze; G – druhá renesanční fáze; H – barokní zdíva bez rozlišení stáří; I – novověká, blíže nedatovatelná zdíva 17. a 18. století; J – zdíva přestavb 19. století; K – zdíva 20. století; L – nejvýznamnější odkrytá zdíva s rámcovou datací; 1 – okosené okénko přízemí východního křídla; 2 – kapsy pod trámy stropu nad sklepem východního křídla; 3 – odkrytá interiérová partie jihozápadního nároží nejstaršího paláce; 4 – spára vymezující délku prvotního paláce; 5 – části zdí patrně mladšího, severozápadního objektu; 6 – neinterpretovatelný úsek zdíva pod chodbou renesanční arkády; 7 – vyústění větracího okénka ze sklepa západního paláce; 8 – špaleta níky (otvoru?) v obvodové hradbě; 9 – kamenné záklenky otvorů, současných se zdívem jižního, patrně pozdně gotického křídla; 10 – příčné zdi jižního křídla, založené na roznášecí segmentové pasy; 11 – zjištěný úsek předstupujícího základu hradby; 12 – odkrytá základová partie východní přístavby; 13 – útvar neznámého vývoje a účelu na jihovýchodním nároží; 14 – zčásti odkrytý základ blíže nedatovatelného rizalitu (?). Silnou šrafiurou nejistá datace.

Předpoklad situování tvrze Benešoviců v období druhé poloviny 13. – první poloviny 14. století při hřbitovním kostele zůstává v hypotetické rovině. Vzhledem k dlouhodobému využívání hřbitova jsou v problematice předpokládané tvrze u hřbitovního kostela omezené i možnosti archeologického výzkumu. Hřbitov ani jeho nejbližší okolí si dodnes neuchovaly jakékoliv pozůstatky terénních úprav, které by poukazovaly k existenci tvrze. Ploché, v rámci okolního terénu dominantní kostelní návrší však pro výstavbu tvrze nabízelo nejlepší předpoklady, které posilovala i poloha při dálkové cestě, vedoucí do Kvasic od západu, tedy od Zdounek a jihu, od Uherského Hradiště. Tato cesta dosud určuje půdorys nejstarší vývojové fáze městečka Kvasic. Jedná se o ulici Horní, jejíž západní úsek (východně od presbytáře hřbitovního kostela) má dosud široké, úvozové utváření (obr. 5/1). Cesta klesala dále k východu, kde se (v poloze dnešního náměstí) stáčela k jihovýchodu, aby docílila brodu přes Moravu (obr. 5/2). Orientace staré cesty i poloha říčního brodu se ostatně staly závaznými i pro mladší etapy půdorysného utváření vsi (městečka) Kvasic. Nepřímou indicií, posilující hypotézu o situování nejstaršího kvasického sídla Benešoviců ke hřbitovnímu kostelu, zůstávají i výsledky průzkumu zámku, jehož nejstarší konstrukce lze datovat do 14. století.

PŘEHLED NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH NÁLEZOVÝCH SITUACÍ ZE STŘEDOVĚKÝCH STAVEBNÍCH FÁZÍ HRADU V KVASICÍCH

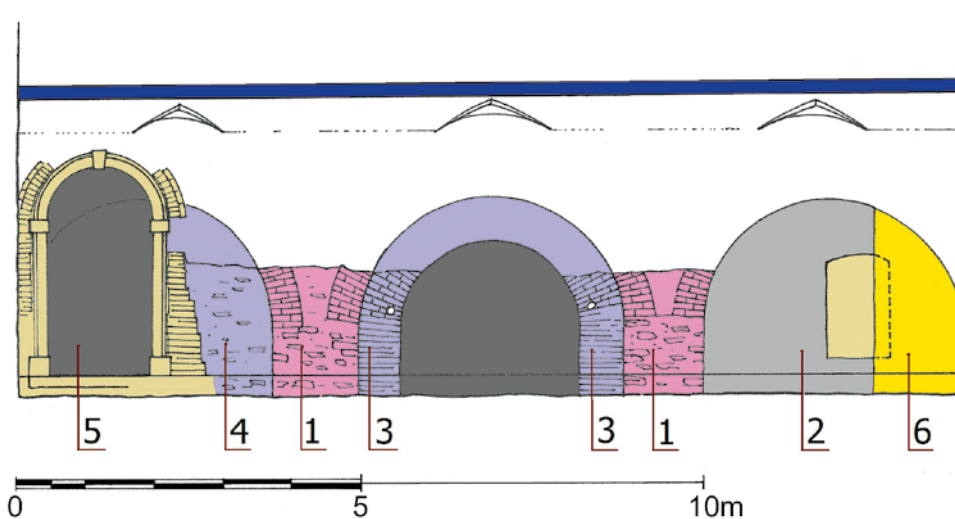
Obvodová hradba

První stavební fázi hradu nepochybně náleží mohutná obvodová hradba, dosud tvořící vnější obvod zámku. Tloušťka hradby byla asi 1,8 m, její vnější líc byl však (patrně na výjma severní fasády) při novověkých přestavbách přepletován cihlovým zdivem.¹⁴⁾ Vzhledem k neznalosti nálezových situací na vnějších fasádách se neumíme vyslovit k možné vertikální stratigrafii hradby a to, že hradbu v plné výši považujeme za výsledek první etapy výstavby, je tedy hypotézou, byť velmi pravděpodobnou. Hmota hradby dnes dosahuje po podlahu 2. patra, tedy do výšky cca 9 m nad stávající terén. Vnější líc hradby bylo možno zkoumat pouze v interiéru přízemí východní přístavby. Zde bylo pod novějšími cihlovými plentami odkryto nepříliš kvalitně vrstvené zdivo z lomového pískovce, pojeného vápennou maltou; zdivo nasedalo na cca 25 cm široký, rozšířený sokl, rovněž zděný z lomového kamene. Zdivo pokrývala kvalitní vápenná omítka s lícem, hlazeným zřejmě dřevěným hladítkem. Omítku krylo několik

světělých, vápenných nátěrů. Dataci omítkové úpravy se nepodařilo zpřesnit, snad souvisela s raně (?) novověkými přestavbami. Ani při průzkumu obvodových zdí 2. patra se nepodařilo objevit stopy ochozu nejstarší fáze, jehož existenci jen předpokládáme. Pozůstatky subtilní poprsní zdi na severním a východním obvodu hradby pokládáme za mladší (viz dále). Až na jedinou výjimku neznáme ani polohu otvorů, jež hradbou procházely – neznámá tak zůstává podoba a dokonce i poloha nejstarší brány. Průchod severní hradbou je novodobě upraven a podoba průjezdu přízemím východního křídla je včetně vnějšího portálu až barokní. Podobně je tomu u průjezdu v přízemí západního křídla, v jehož hloubi byly odkryty relikt portálu brány, nejspíše však až pozdně gotického původu. Jediným fragmentem otvoru, současného s hradbou, tak zůstává severní špaleta niky, odkrytá u jižního okna místnosti č. 101 (dále jen m. č.) v přízemí západního křídla. Hloubka špalety činí 100 cm a její výška cca 185 cm. Interpretaci niky nelze zpřesnit, její zmizelá západní stěna měla tloušťku cca 80 cm a mohla obsahovat otvor, snad okénko či střílnu (obr. 6/8).

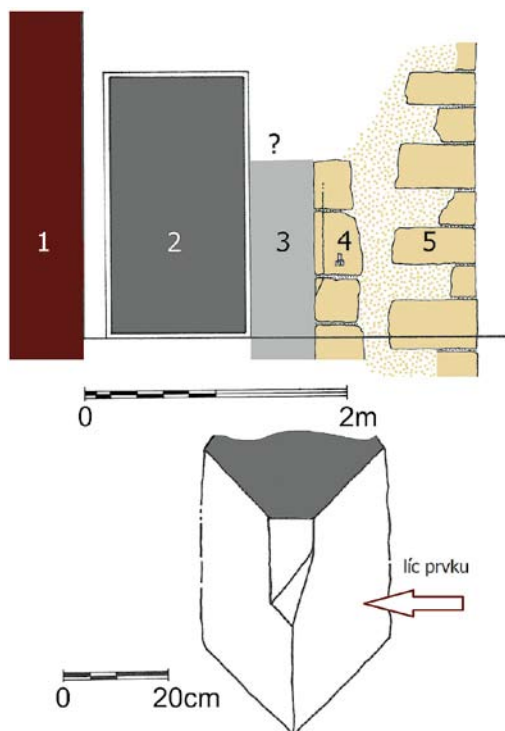
Severní křídlo

Severní, nápadně úzké křídlo sestává ze střední prostory s renesanční, valenou výsečovou klenbou, po jejíchž bocích klesají dvě schodišťové šje do sklepů východního a západního křídla. Jižní, dvorní zeď severního křídla členila trojice širokých půlkruhových arkád, spočívajících na hranolových pilířích. Pouze střední arkáda byla průchozí a umožňovala přístup ke vstupům do sklepů. Obě krajní arkády byly slepé, přiložené k vnějším, jižním fasádám obou vstupních šjí. Odkryté paty záklenků arkád byly zděny z vysokých, pozdně gotických cihel – „buchet“ formátu 26 × 16 × 9 – 9,5 cm, cihly nesou fragmenty vápenných nátěrů, nikoliv však primárních omítkových úprav. Dodatečně, v rámci renesanční přestavby, byla střední arkáda zúžena vložением cihlového pasu, vyrůstajícího z příložek starších pilířů. Pas je zděn z cihel formátu 27–28 × 12 × 6,5 cm. Vložением pasu se šířka střední arkády zmenšila z 3,85 m na cca 2,65 m (obr. 7). Západní, slepou arkádu zčásti odstranili při osazení raně barokního por-

Obr. 7: Kvasice, zámek, nálezové situace v přízemí dvorního průčelí severního křídla (dnes v renesanční arkádě). 1 – pilíře pozdně gotické arkády, přiložené před dvojicí přístavků se vstupními šjemi do sklepů; 2 – dochované východní pole slepé arkády se zazděným oknem do východní schodišťové šje; 3 – renesanční pas, podložený pod záklenek pozdně gotické, střední arkády; 4 – renesanční zazdívka západního pole arkády; 5 – raně barokní portál na renesanční schodiště; 6 – šachta novodobého výtahu.

14) Celoplošné cihlové přepletování spodní partie západní fasády bylo patrně např. při její dílčí opravě v roce 2015.

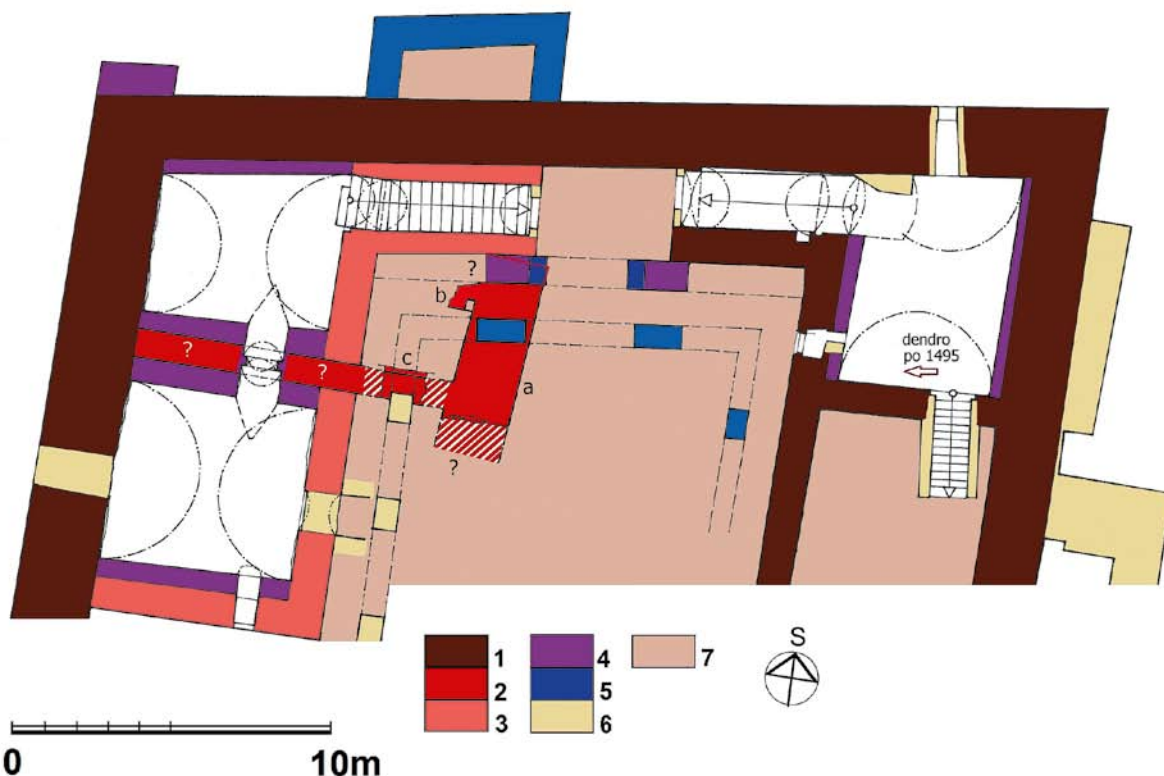

Obr. 8: Kvasice, zámek, nálezořová situace na čele dvorního přístavku východního paláce. 1 – řez gotickou severní hradbou; 2 – současný dveřní otvor do sklepi; 3 – zazdíčka pozdně gotického portálu do schodiškové šije; 4 – dochované části ostění portálu; 5 – nárožní armatura přístavku (odkryté partie středověkého zdiva mezi portálem a armaturou tečkovány). Dole detail soklu portálu s výběhem okosení.

tálu, zpřístupňujícího schodiště do pater, arkádu východní poškodila novodobá šachta výtahu. Přístavek s východní šjí měl nároží armované tesanými pískovcovými kvádry, ze vstupního portálu zůstala pravá, pískovcová stojka, opatřená okosením s trojúhelným výběhem, orientovaným do špalety (obr. 8). Z nejstarší fáze vstupní šje se dochovala i spodní partie obvodových zdí, klesající ke sklepu od západu (obr. 30). Mírně ustoupená horní část jižní obvodové zdi šje s valenou klenbou a torzem okenního (?) výklenku je mladší, pozdně gotickou nástavbou.¹⁵⁾ Ve spodní, starší části zdiva vstupní šje se před vstupem do sklepa v jižní stěně šje otevírá obdélná nika, po jejímž východním boku zdíkem probíhá svislá drážka po vyjmutém ostění, tvořeném zřejmě kamennými prvky (obr. 9, 30).

V prvním patře severního křídla se dochovala dvorní zeď, zděná z lomového pískovce a cihel $26 \times 16 \times 9$ cm i cihlová, interiérová příčka. Dveřní otvory v nádvorní zdi vznikly při mladších úpravách, které setřely i případné stopy starších fasádních otvorů. Nádvorní zeď křídla v úrovni druhého patra zřejmě souvisí s renesanční výstavbou; v tloušťce zdiva obsahovala konstrukci z horizontálních a vertikálních trámů, jež však nemohly být dendrochronologicky datovány (snad se jednalo o vnitřní, zpevňující konstrukci zdi).

15) Z interiéru šje je pohledově přístupné značně ledabyle zděné lomo-
vé zdivo přilehlé části průčelí východního paláce. Těsně pod klenbou
šje je v líci zdiva paláce osazen horizontální dřevěný trám nezná-
mého účelu, jenž však (vzhledem k nepřístupnosti) nebylo možno
podrobit dendrochronologické analýze. Nelze zjistit, zda trám nále-
ží fasádnímu otvoru nebo jiné konstrukci.

Obr. 9: Kvasice, zámek, půdorys sklepů se stavebně historickou analýzou, označením hlavních nálezořových situací a průmětem zdiv přízemí. 1 – zdivo kolem poloviny 14. století; 2 – zdivo druhé poloviny 14. století; 3 – zdivo z doby kolem poloviny 15. století; 4 – zdivo kolem roku 1500; 5 – renesanční zdiva; 6 – mladší zdiva; 7 – terén; a – zdivo dvorní zdi severozápadního objektu; b – pravděpodobný náběh severní obvodové zdi objektu s trámovou kapsou; c – patrně dělicí zeď objektu, zřejmě zčásti integrovaná do sklepů pozdně gotického západního křídla.

Obr. 10: Kvasice, zámek, nároží východního paláce (šipka), k němuž od jihu dobíhá mladší, pozdně gotické zdivo (upravo; foto J. Janál, 2007).

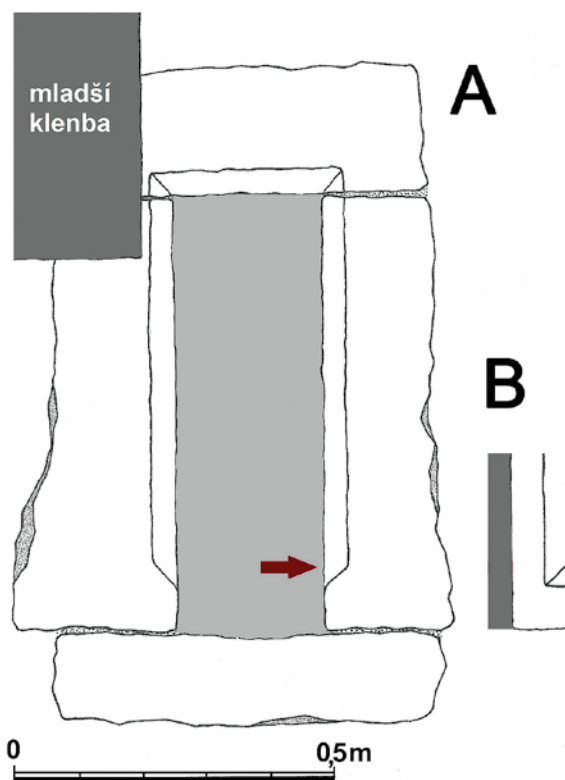

Obr. 11: Kvasice, zámek, místnost 113, pozůstatky uložení trámového stropu nad suterénem východního křídla – dvojice trámových kapes a negativ roznášecího polštáře ve vnitřním líci hradby (foto J. Janál, 2007).

Východní křídlo

Sklep: Jak přesvědčivě dokládají dokumentované nálezové situace, s obvodovou hradbou současný byl objekt, přiložený k severní části východní hradby a podsklepený v rozsahu své severní místnosti. Sklep první fáze měl trámový strop, jehož trámy byly překvapivě kladeny podélně s delší osou místnosti, tedy v severojižním směru; předpokládanou existenci průvlaku se nepodařilo doložit. V úrovni podlahy přízemní m. č. 113, tedy severní prostora východního křídla nad sklepem, byly odkryty kapsy pro ukotvení primárního trámového stropu sklepa (viz dále). Dodatečně byla do sklepa vložena valená klenba přibližně půlkruhového profilu s vrcholnicí severojižní orientace. Klenba z lomového kamene si v lících dochovala nejen maltové otisky širokých bednicích desek, ale v dotyku s jižní obvodovou zdí i části samotného bednění, zhotovené z jedlového dřeva smýceného krátce po roce 1489, resp. 1495.¹⁶⁾ Sklep větral (dodatečně upravovaný) průduch poblíž jihozápadního koutu, na fasádu východního křídla vyústěný prostřednictvím obdélného, po obvodu okoseného okénka. Jižní zeď sklepa se otevírá novějším průchodem na schodiště do přízemní m. č. 112, rovněž okénko v protilehlé severní zdi je mladšího původu. Sklep již od počátku zpřístupňovala zmíněná schodišťová šíje, později integrovaná do severního křídla (obr. 9).

16) Dendrochronologický průzkum v únoru roku 2020 realizoval Tomáš Kyncl (DendroLab Brno). Výsledky průzkumu jsou uloženy ve spisovém archivu NPÚ ÚOP v Kroměříži. Dendrochronologickou analýzu několika dřevěných prvků, odkrytých v rámci rekonstrukce, nebylo vzhledem k nepříznivým okolnostem možno realizovat.

Obr. 12: Kvasice, zámek, okénko v přízemí dvorní zdi východního paláce. A – pohled, B – boční strana stojky s výběhem profilace (viz šipka na obr. A).

Obr. 13: Kvasice, zámek, torzo okénka s celoobvodovým okosením, vedoucím do sklepa východního křídla.

Obr. 14: Kvasice, zámek, interiérový líc pozdně gotické zdi mezi místnostmi 111 a 108, zděné z vysokých gotických cihel.

Prizemí: Torzo svislé spáry se zabíhající omítkou, odkryté na dvorním průčelí východního křídla, určuje délku objektu na 16,5 m při celkové šířce 7 m (bez hradby; obr. 6/4, 10). Objekt, jehož nádvorní zeď má tloušťku 0,9 m, byl, vzhledem k dimenzi zdiva, nejspíše jednopatrový. V interiéru m. č. 113 se na severní zdi, nehluboko pod současnou podlahou, podařilo odkrýt dvojici trámových, se zdivem současných kapes o formátu 25 × 30 cm, vzájemně vzdálených 70 cm. Trámy nasadaly na polštář výšky 12 cm a šířky 20 cm; pokračování kapes i polštáře zanikly při vybourání mladší okenní niky (obr. 6/2, 11). Obdobná situace se objevila i na protilehlé, jižní (interiérové) zdi m. č. 113 – zde byly rozpoznány celkem čtyři trámové kapsy, zbytek (pravděpodobně tři) zanikl při proražení mladšího vstupu do sklepa. Kapsy prochází celou tloušťkou dělicí zdi. Jižní zeď je rovněž zbudována z lomového zdiva, v její východní části však byla registrována zazdívká (?) otvoru z vysokých cihel formátu čela 15 × 8 cm. Jak napovídá nepravidelné nasazení klenební paty a obvodového zdiva, valená klenba m. č. 113 je vůči obvodovému zdivu sekundární. Klenba je stavěna z lomo-

vého kamene a na jejím lici se dochovaly maltové otisky desek klenebního bednění. Poblíž jihovýchodního koutu se objevila klenební výseč, dodatečně zazděná cihlovým zdivem. Partie klenby s východní výsečí, ale i část klenby s výsečí nad vstupním portálem na západě má odlišnou omítku a je tedy zřejmé, že se jedná o mladší, patrně renesanční, úpravy. Renesančně upravený vstup z nádvoří se nacházel ve dvorní zdi. V těsném jižním sousedství dveří se podařilo zjistit pískovcové ostění okénka (vnitřní rozměr 23 × 69 cm), jehož obvod lemuje okosení, vycházející z trojúhelných patek, netypicky otočených do špalety okenního otvoru (obr. 6/1, 12, 34). Ostění bylo do zdiva osazeno zřejmě sekundárně, situaci v jeho okolí však narušily mladší zásahy. Níže byla zjištěna polovina pískovcového, ležatě obdélného ostění sklepního okénka, okoseného po celém obvodu. Líc okénka byl mírně vykloněn tak, aby otvor dovozoval co nejlepší přístup světla. I vazbu sklepního okénka k okolnímu zdivu porušily mladší zásahy (obr. 9, 13).

Na jihu navazující m. č. 112 tvořila původně jeden větší interiér obdélného půdorysu, zaujímající i dnešní m. č. 111, jež byla sekundárně vydělena novověkou příčkou. Tloušťka dvorní obvodové zdi je v rozsahu m. č. 112 a 111 poněkud větší vzhledem k přiložení klenební přízdívky k interiérovému lici zdi. Patrně starší vstup, ovšem bez kamenného ostění, vede do m. č. 111 a jeho vnitřní nika do klenby proniká plochou segmentovou výsečí. Vstup do m. č. 112 je nepůvodní a jeho stávající podoba včetně kamenného ostění a interiérové klenební výseče vznikla při renesanční přestavbě. Místnosti č. 111 a 112 mají celistvou valenou klenbu mírně parabolického profilu, zbudovanou z cihel formátu 26 × 13 × 8 cm. Z cihel shodného formátu, kladených v tzv. polské vazbě, je vystavěna i jižní zeď m. č. 111, dosahující tloušťky asi 100 cm (obr. 14). Pozdně středověký původ jižní zdi lze dále potvrdit nálezem z jihozápadního koutu téže místnosti. Zde bylo odkryto vnitřní, pravoúhlé nároží starší fáze jižní zdi, tvořené lomovým zdivem pojeným vápennou maltou (obr. 6/3). Poloha nároží koresponduje se spárou, jež na dvorním průčelí vymezuje zdivo první fáze objektu. Interiérový líc zdi první fáze probíhá asi o 60 cm severněji, než interiérový líc jižní, pozdně gotické cihlové zdi. Při pozdně gotické přestavbě tedy byla provedena kompletní novostavba jižní zdi. Jižně navazující průjezd východním křídlem (m. č. 108) se nachází mimo rozsah nejstarší fáze křídla. Zjevně vznikl při pozdně gotické přestavbě, v níž má původ i valená klenba mírně zahroceného profilu, jež se od ostatních kleneb odlišuje východozápadní orientací vrcholnice. Niky portálů ve východním a západním čele m. č. 108, mají novověké cihlové špalety a stejně jako portály se neváží ke středověkému stavu.

Také v rozsahu jižně navazujících m. č. 105 a 106 byly zjištěny zjevné stopy předrenesančního stavu. Na východní zeď jižního křídla, oddělující interiéry m. č. 103 a 104, navazuje shodně orientovaná, kamenná zeď, dosud tvořící západní obvod m. č. 105. V rozsahu m. č. 106 je zeď přerušena, sondou však bylo ověřeno její pokračování k severu. Na dvorním, západním lici zdi se dochoval fragment tenké, hrubě srovnávané exteriérové omítky. Interiérové dělení i klenby jsou v rozsahu m. č. 104–106 mladší, stopy staršího vnitřního členění se nezachovaly. Výsledky průzkumu

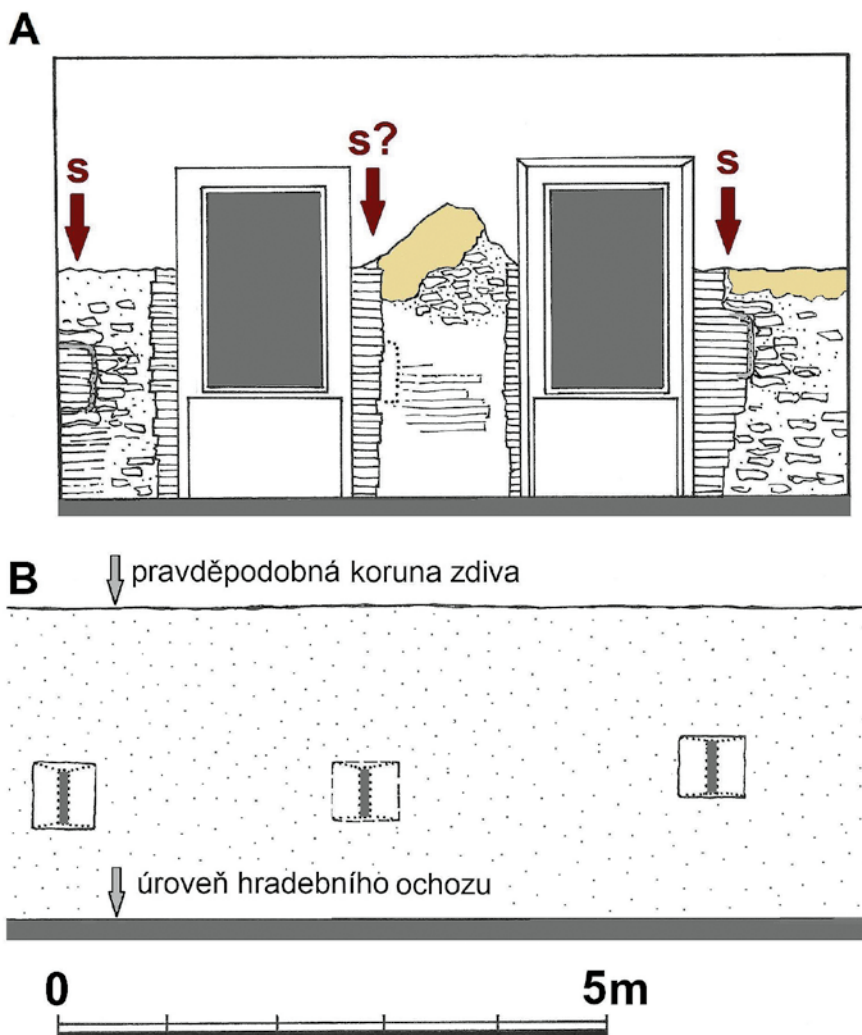
zde tedy dokládají existenci pouze 4–4,5 m širokého křídla zřejmě pozdně gotického původu. Půdorysné ustoupení dvorního průčelí v mladší, pozdně gotické fázi srovnala výstavba nové dvorní zdi, otevřené dvojicí širokých, cihlových pasů, pod nimiž však nebyly rozpoznány zbytky nosného pilíře. Tato konstrukce vynášela plnou zeď patra s otvory, zevně později překrytými subtilní schodišťovou věžicí renesančního původu.

První patro: V severní třetině dvorního průčelí východního křídla byly identifikovány pozůstatky dvojice otvorů s omítkovými paspartami a rovněž v omítce provedeným okosením. V kvalitní kletované omítce vymodelované okosení mělo šířku 5,5 cm, hlazená omítka z okosení pokračovala i na špaletu ostění, krytou renesanční zazdívkou. Ostění v lici zvýrazňovala cca 30 cm široká omítková pasparta, opět vytažená z kvalitní kletované omítky s mírně zvlněným povrchem. Ve vzdálenosti 14,2 cm od okosení byla do omítky vyrýsována svislá linka, která paspartu dělila na dvě barevně odlišné části. Pás pasparty při okosení, okosení samo i okenní špaletu kryl výrazný oranžově okrový nátěr. Vnější, 15,5 cm široký pás, oddělený svislou rytou linkou, měl kompaktní nátěr bílou vápennou ličkou. Na tento vnější pás již navazovala fragmentárně dochovaná omítka vlastní stěny, ve sledovaném úseku opět s hlazeným, ale plošně nenatíraným povrchem šedé barvy (obr. 15, 31/4). Pozůstatek obdobného otvoru, později zrušeného mladšími dveřmi, byl rozpoznán i jižněji. Zůstala z něj dochována pouze část ostění nad parapetem, fragment omítkového okosení a záklenku. Okenní otvory v severní části dvorní zdi východního křídla zanikly při renesanční přestavbě, kdy byly nahrazeny rozměrným pravoúhlým oknem v profilovaném kamenném ostění. Rozsah dochování předrenesanční dvorní zdi východního křídla se však neomezuje pouze na popisovanou severní partii. V poslední jižní prostře patra byly v interiérovém lici dvorní zdi dokumentovány cihlové špalety a záklenky sekundárně zazděného dveřního otvoru a v těsné blízkosti i relikty špalet a záklenku cca 70 cm široké interiérové niky, jež mohla hypoteticky obsahovat nevelké okénko. Předpokládáný otvor zevně překrývá zdivo válcové schodišťové výžky renesančního původu. Nika staršího dveřního otvoru byla při renesanční přestavbě z velké části zazděna cihlovým zdivem a renesanční portál posunut dále k jihu, aby mohl zpřístupnit úzkou komunikační chodbu

Obr. 15: Kvasice, zámek, torzo omítkové úpravy jednoho z pozdně gotických oken v patře východního paláce. Vlevo omítka průčelí, uprostřed bíle natíraná kletovaná omítka okenní pasparty, vpravo omítkové ostění s torzem okosení a okrovým nátěrem (poloha okna viz obr. 31/4).

před jižním křídlem. Poloha předrenesanční dveřní niky naznačuje buď existenci dvorní pavlače, nebo spíše vnějšího přístupu předloženým schodištěm z nádvoří.

Obr. 16: Kvasice, zámek, nález části poprsní zdi hradebního ochozu na východní hradbě, později začleněné do obvodové zdi 2. patra; pravděpodobně kolem roku 1500. A – náčrtek nálezné situace, s – poloha střílení, B – rekonstrukce původního stavu.

Druhé patro: Nádvoří zeď je (patrně v celé délce křídla) do výšky 280 cm nad podlahou druhého patra vyzděna z lomového pískovce, opatřené kvalitní omítkou s kovem utaženým lícem. Zdivo zřejmě pozdně gotického původu neobsahovalo žádné datovatelné architektonické detaily. Výše navazuje převážně cihlové, lomovým kamenem proložené zdivo, pokryté velmi kvalitní omítkou s kletovaným a bílým lícem. Tato vyšší partie odpovídá renesančnímu původu zdiva, interiérové řešení této úrovně je ještě mladší. V nejjižnější prostora křídla byl po odstranění části interiérových omítek odkryt vnitřní líc východní, vnější obvodové zdi, stavěné v tloušťce cca 75 cm ze zběžně kladeného lomového kamene na vápennou maltu. Ve výšce 80 cm, resp. 110 cm nad stávající podlahou se objevily zalícované špalety dvou střílnovitých otvorů, vysokých cca 60 cm; lomový kámen byl užít i v překladu a parapetu lépe dochované, severnější střílny. Na existenci střední střílny můžeme usuzovat podle výskytu mladší cihlové plomby, ze střílny jižní zůstala pouze jižní špaleta. I přesto je patrné, že špalety střílen se do nitra místnosti rozšiřovaly a byly opatřeny vápennou omítkou pokrytou líčkami. Fragmenty interiérové omítky zřejmě náleží některé mladší (renesanční?) stavební fázi, kdy nejpozději bylo druhé patro východního křídla zobytněno (obr. 16).

Jižní křídlo

Průzkum rozpoznal i blíže nedatovatelné středověké konstrukce přízemí jižního křídla. Jeho dvoupřestorový rozvrh (v rozsahu obou m. č. 103) se dodnes projevuje zdívy obvyklé tloušťky 90–100 cm, zčásti překrytými cihlovými plentami. Východní zeď v plné délce vynáší segmentový roznášecí pas, zděný na plnou tloušťku zdi z deskovitých kamenů. Obdobně byla konstruována i vnitřní dělicí zeď – z pasu se však dochovaly pouze paty, jelikož původně celistvou zeď prolomil mladší, široký otvor (obr. 6/10). Středověká hmota nádvoří, severní zdi je po řadě mladších zásahů redukována na minimum. V rozsahu západního úseku nádvoří zdi však existuje kamenný, segmentový záklenek s nerovnou, hlazenou omítkou na spodním líci – relikt okenního či dveřního otvoru. Pata kamenného záklenku, situovaného ve shodné výškové úrovni, byla na nádvoří zdi zjištěna i západněji (obr. 6/9). Torzo záklenku se nachází 70 cm od vnitřního líce m. č. 102 (v jihozápadním nároží), což odůvodňuje předpoklad pokračování nádvoří zdi jižního křídla až k vnitřnímu líci západní hradby. V prvním patře jižního křídla zůstává výskyt středověkých zdí pouze pravděpodobným předpokladem (obr. 31).¹⁷⁾

Jihovýchodní nároží objektu v přízemí zaujímá nevelká m. č. 104, staršími průzkumy interpretovaná jako pozůstatek nárožní, hranolové věže. Po odstranění omítek zde bylo patrné kamenné zdivo, ve východní stěně poškozené průrazem mladšího okénka. V protilehlé západní zdi byla nevysoko nad podlahou zjištěna pata kamenného roznášecího pasu (totožného s pasem ve východní zdi m.

Obr. 17: Kvasice, zámek, západní zeď místnosti 104 – šipky značí polohu pozůstatků široce rozepjatého základového pasu v dělicí, patrně pozdně gotické zdi jižního křídla.

č. 103). Subtilní severní zeď i koutové pilířky jsou novověkého původu, stejně jako placťová klenba. Případná starší fáze severní zdi, která by mohla být oporou existence hranolové věže, nebyla zjištěna ani při zásazích do terénu pod podlahou a neprojevovala se ani na vnitřních lících zdiva. Naopak bylo zjištěno, že západní zeď interiéru m. č. 105, navazujícího na dříve předpokládanou věž, se váže na východní zeď (pozdně) středověkého jižního křídla, které se tedy zjevně pravouhle zalamovalo a pokračovalo i při východní hradbě (obr. 17). Ani v patře případné pozůstatky věže neshledáváme (obr. 31).

Západní křídlo

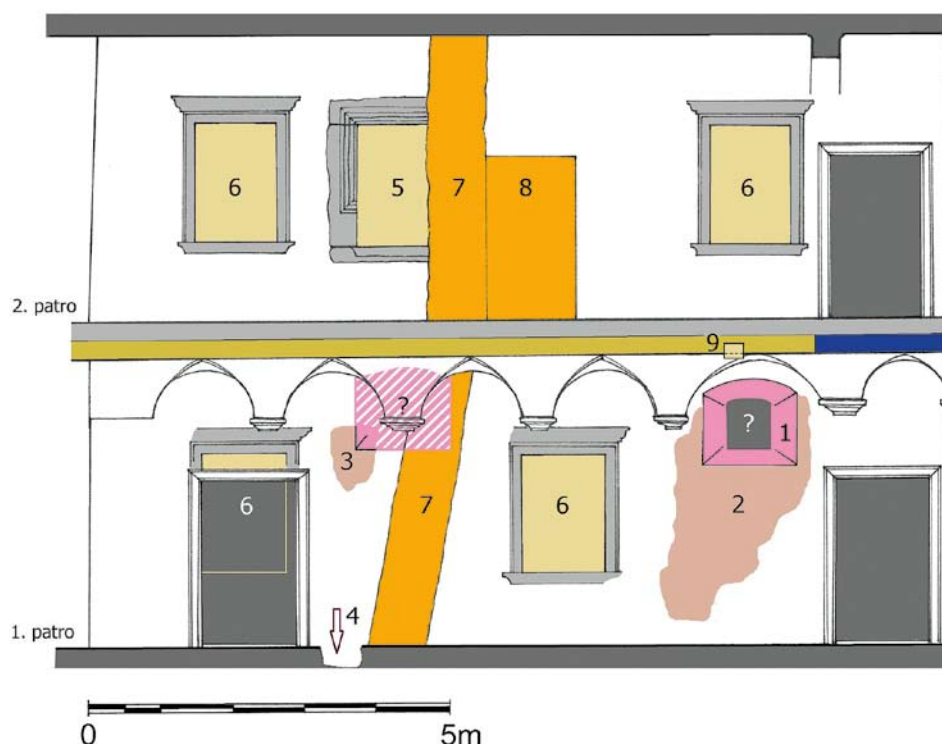
Sestává z celkem pěti místností přibližně obdélného půdorysu – dvojice severních interiérů v půdorysně širší části západního křídla je od dvou interiérů v jižní části křídla oddělena průjezdem, situovaným uprostřed délky křídla (obr. 6).

Sklepy: Severní, půdorysně širší část západního křídla je podsklepena dvojicí valeně zaklenutých sklepů, z nichž severní je přístupný valeně zaklenutou schodišťovou šíjí, ústící do m. č. 117 v přízemí severního křídla (obr. 9). Oba sklepy mají valenou klenbu přibližně půlkruhového profilu s východozápadní vrcholnicí. Klenby jsou z lomového kamene, líc klenby jižního sklepa navíc nese negativy desek klenebního bednění, otisklé v pevné vápenné maltě. Obě západní klenební čela, ač opatřena vrstvou novodobé omítky, tvoří lomové zdivo se značně nerovným lícem. Tento fakt je zřejmě způsoben dodatečným odkrytím původně základového zdiva obvodové hradby, a potvrzuje sekundární přiložení podsklepeného západního křídla ke starší obvodové hradbě. Nejpozoruhodnějším detailem je průchod mezi oběma sklepy, prostupující mohutnou dělicí zdí tloušťky asi 260 cm. Dimenze dělicí zdi je dána přiložením patních zdí obou valených kleneb ke starší, dělicí zdi sklepů, jež může souviset se severozápadním objektem, předcházejícím stávající západní křídlo (viz dále). Spojovací portálek má horní partii ostění i segmentový záklenek vyzděn z cihel formátu 27 × 13 × 7 cm,

17) Vnější líc jižního křídla, v úrovni patra orientovaný do renesanční nádvoří chodby, pokrývala souvrství kvalitních kletovaných omítek zřejmě renesančního původu, v patře jižního křídla se dochovaly omítky s kvalitní, pozdně barokní výmalbou. Zásahy do omítek v úrovni patra byly minimální, a proto se zcela průkazně nepodařilo ověřit dataci obvodového zdiva této úrovně.

Obr. 18: Kvasice, zámek, průchod mezi dvojicí pozdně gotických sklepů západního křídla. Cihlové stojky ostění portálu obsahují dřevěné, horizontálně uložené trámký (zřetelné v levé stojce).

Obr. 19: Kvasice, zámek, schéma nálezoové situace na dvorním průčelí severní části západního křídla v úrovni 1. a 2. patra. 1 – špaletované okénko bez kamenného ostění patrně z doby kolem poloviny 15. století (špalety zvláště červeně, velikost okenního otvoru neznámá); 2 – celistvě dochovaná, hrubě rovná pozdně gotická omítka; 3 – torzo špalety a parapetu dalšího okénka; 4 – poloha kletované omítky s linií výzdoby zřejmě z první poloviny 16. století (viz obr. 20); 5 – raně renesanční okno druhého patra; 6 – dodatečně zazděná renesanční okna ze závěru 16. století; 7 – novodobá instalační drážka z úprav ve 20. století; 8 – starší dveře s novodobou zazdívkou; šedě stávající otvory; 9 – trémová kapsa v koruně pozdně gotického zdiva, snad po trámu podepírajícím přesah střechy nebo vynášejícím nejvyšší patro lehčí konstrukce.

do výšky špalet asi 1 m nad podlahou se uplatňují cihly velikosti $30 \times 15 \times 7$ cm.¹⁸⁾ Ve stojkách ostění portálu se vyskytují dvě dvojice dubových špalíků, dobu smýcení dřeva pro jejich výrobu se však nepodařilo určit. Na oba líce portálu navazují trojúhelné výseče, zděné z cihel shodného formátu jako portál a pronikající do klenby severního i jižního sklepa (obr. 18). Jižní stěnou jižního sklepa prochází i větrák, současný s obvodovým zdivem

18) Zdá se, že stojky byly ve spodní části dodatečně podezděny, je však možné, že se jedná i o mladší opravu stojek.

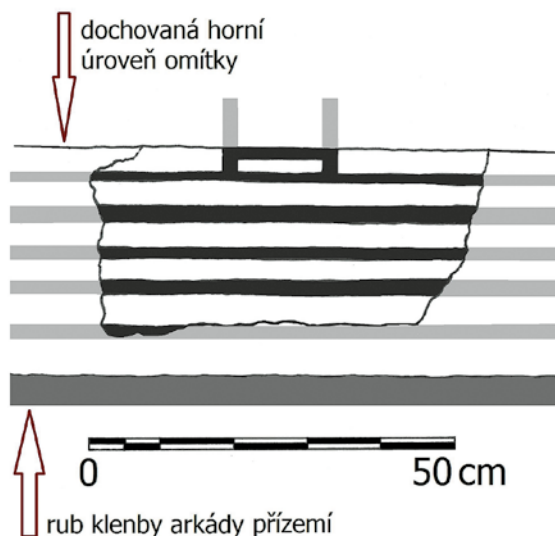
a respektovaný i mladší klenbou sklepa. Větrák s velmi šikmým bankálem ústil nevysoko nad podlahou v přízemí a jeho segmentový záklenek byl identifikován v m. 119 (obr. 6/7, 9). Další dva otvory jižního sklepa (průchod ve dvorní, východní zdi a průraz v protilehlé zdi západní) náleží mladším úpravám.

Přízemí: Tato úroveň má barokní, valené výsečové a zrcadlové klenby, postrádá však datovatelné architektonické detaily. Pozůstatky středověkých konstrukcí se zachovaly v obvodových a zčásti i dělicích zdech křídla, zděných z lomového kamene. Severní část tvoří dvoupřestorový objekt, jehož vnitřní dělicí zeď (mezi m. č. 118 a 119) na spáru doléhala k západní obvodové hradbě. Nádvoří zeď se otevírá novodobě přeformovaným dveřmi a v rozsahu m. č. 119 i rozměrnou topnou komorou. Jižní zeď m. č. 119 tvoří řada cihlových zazdívek novověkých otvorů, které redukovaly starší obvodovou zeď – jejím dochovaným reliktem při jihovýchodním koutu prostupuje zmíněné vyústění větracího průduchu sklepa.

Jižní, půdorysně ustoupená část západního křídla si uchovávala dvorní, východní obvodovou zeď, zděnou z lomového kamene. Vnitřní dělení křídla vzešlo z novověkých přestaveb, včetně zdi oddělující m. č. 101 a průjezd m. č. 120 – ta byla přiložena k patě odstraněné, cihlové valené klenby, přecházející z interiéru jižní partie západního křídla do prostoru dnešního průjezdu. Obvodovou hradbou přízemí na západě prostupuje již zmíněný fragment obtížně interpretovatelné niky, současné s obvodovou hradbou (m. č. 101). V protilehlé, dvorní stěně m. č. 101 byl zjištěn segmentový záklenek okna, na vnějším líci ovšem provázený překladem renesančního ostění.

První patro: V nádvořním líci severní části západního křídla, orientovaném dnes do interiéru mladší arkády, se ve vzdálenosti asi 210 cm od nasazení nádvořní zdi severního křídla objevilo torzo okenního otvoru (obr. 19/1, 31/1). Mělo podobu mírně obdélného výřezu (šířka 130 cm, výška špalety 95–100 cm) se segmentovým záklenkem, parapet otvoru se nacházel 255 cm nad podlahou arkádové chodby. Ostění byla zděna z lomového kamene a pod mladší zazdívkou otvoru bylo zřetelné, že špalety i záklenek se směrem vně rozevíraly. Podobu vnitřního ostění se však ověřit nepodařilo. Špalety, záklenek i zdivo v okolí otvoru pokrývala kvalitní, hrubě nahozená omítka s několika vrstvami vápenných nátěrů (obr. 19/2). Průzkum neprokázal existenci žádné současný vznik nádvořní zdi, otvoru i omítek, které lze

považovat za exteriérové. Zřejmě relikty obdobného otvoru byly dokumentovány i jižněji – jednalo se o část okosené jižní špalety a parapetu, situovaného ve výši 278 cm nad stávající podlahovou úrovní (obr. 19/3, 31/2). I v torzu tohoto otvoru se podařilo zmapovat fragmenty hrubé, bílé omítky, podobně jako na několika odkrytých partiích sledovaného úseku palácového průčelí. S relikty okenních otvorů se nepodařilo spojit žádné další nálezové situace z úrovně patra západního křídla, kde se dnes nachází velký sál s výsečovou klenbou (obr. 31/3). Nad severním okénkem zdívkou procházela trámová kapsa formátu 26 × 27 cm, interpretovaná jako pozůstatek nosného systému zastřešení či nejvyššího patra lehčí konstrukce, později nahrazeného zděným, druhým patrem (obr. 19/9).

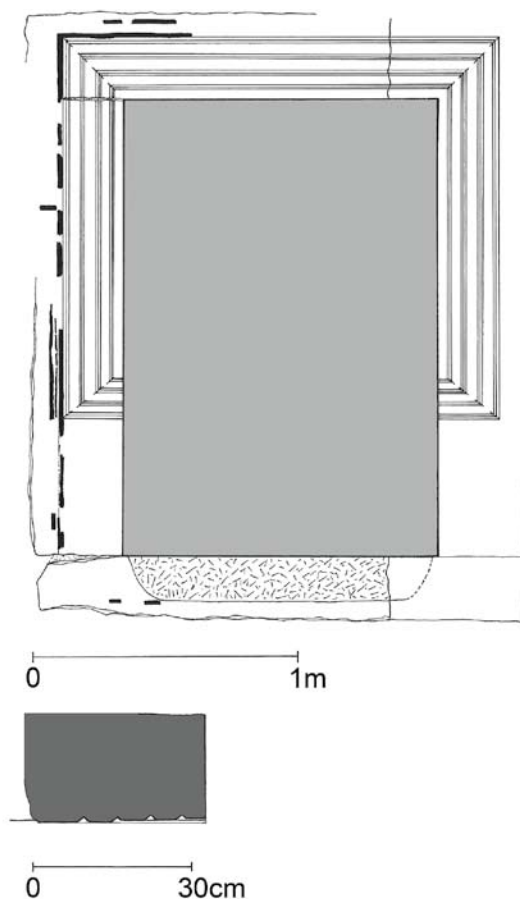

Obr. 20: Kvasice, zámek, torzo omítky s liniíovou výzdobou, odkryté na vnějším průčelí západního křídla (poloha fragmentu viz obr. 19/4).

Zhruba pod torzem jižního okénka, v sondě provedené do podlahy arkádové chodby, byla na starší, hrubě srovnané omítkové vrstvě zjištěna kletovaná vápenná omítka, nesoucí pět horizontálních, černou barvou malovaných linií o šířce kolem 2 cm, oddělených bílými pásy tloušťky kolem 3 cm. Komplikovanější kompozici malované výzdoby dokládá dvojice vertikálních výběhů četných linií tloušťky cca 2 cm, vzdálených téměř 12 cm (obr. 19/4, 20). Ani tento fragment neumožňuje celistvou rekonstrukci výzdoby, patrně však souvisí s obdobně koncipovanou výzdobou, zjištěnou kolem okenního otvoru v úrovni 2. patra. Po celé délce severní i jižní partie dvorního průčelí západního křídla byly sledovány úseky lomového zdiva, přerušené četnými vybourávkami, souvisejícími se zřízením renesančních, resp. barokních okenních a dveřních otvorů a vložením topných komor (obr. 19/6). Pozdně středověké detaily zde nebyly dokumentovány, s možnou výjimkou torza interiérové niky okenního otvoru v místnosti, nacházející se jižně od průjezdu v přízemí (obr. 31/6). Nádvoří zeď obsahovala segmentově završenou niku, na jejíž cihlový záklenek dosedl pas z lomového kamene. Nika hloubky 52 cm obsahovala torzo špalety okna, vysoké původně cca 180 cm a náběh segmentového záklenku vlastního okenního otvoru. Pozůstatky případného ostění nebyly odkryty. Do předrenesanční stavební fáze tuto okenní niku řadí jak existence kvalitní, kletované

omítky s povrchem respektujícím přirozenou nerovnost zdiva, tak především styčná spára mezi severní okenní špaletou a dodatečně přiloženou interiérovou zdí nejspíše renesančního původu. Lze jen hypoteticky usuzovat, že nika náležela okennímu otvoru obdobného či shodného utváření jako okna s omítkovými, okosenými ostěními, odkrytá v průčelí patra protilehlého východního křídla, kladená do doby kolem roku 1500.

Druhé patro: Nálezové situace v této úrovni se sice hlásí až do raně novověkého horizontu, uvádíme je zde však

Obr. 21: Kvasice, zámek, ostění raně renesančního okna ve druhém patře dvorního průčelí západního paláce, levá stojka a část parapetu nese fragmenty malované pasparty s černými liniemi, pravá stojka a navazující úseky parapetu a překladu nedochovány (poloha okna viz obr. 19/5).

pro celistvou představu stavebního vývoje západního křídla. Nádvoří zeď druhého patra, rovněž zděná z lomového pískovce, obsahovala z velké části dochované ostění obdélního okna, situovaného 370 cm od jihovýchodního nároží severní části západního křídla (obr. 19/5). Pravou stojku ostění zlikvidovala novodobá drážka ve zdivu (obr. 19/7), nelze proto určit šířku okna (přesahovala 100 cm); výška byla 176 cm. Plochou profilací ostění tvoří čtyři lišty, oddělené mělkými drážkami trojúhelného profilu. Profilace se ve výšce 52 cm nad parapetem pravouhle zalamuje, lišty profilu se v patkách ani nadpraží neprostupují. Parapetní blok nese stopy odsekané předstupující římsy o tloušťce 13 cm (obr. 21). Na pískovcové ostění okna z plochy hladce omítaného průčelí přecházela tenká vrstva omítky a vápenný nátěr, pokrývající i profilaci ostění. Vnější prut profilu lemovala svislá černá linie o šířce 2 cm, dobíhající až k parapetu. Další černá, ovšem pouze fragmentárně

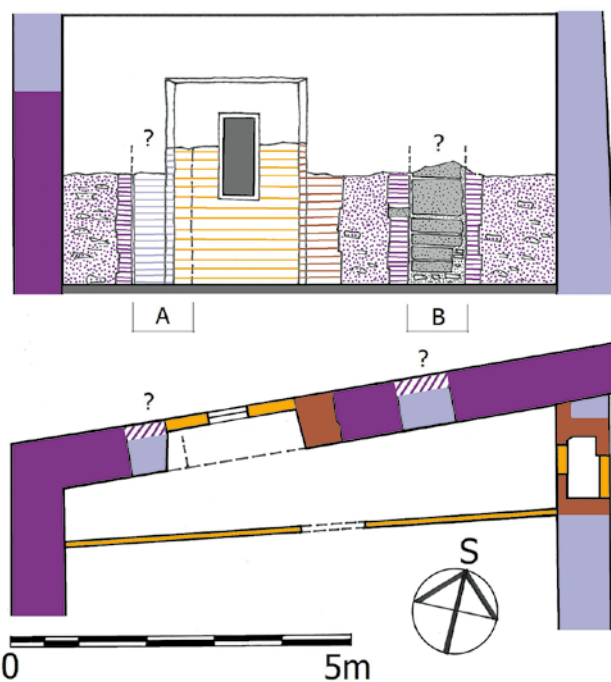
dochovaná linie se nacházela v distanci 3–3,2 cm. Lze předpokládat, že linie tvořily kolem okna paspartu, její podobu však není možno rekonstruovat (srov. liniovou výzdobu omítky v 1. patře).

Pozoruhodná situace, datovatelná zřejmě na přelom pozdního středověku a raného novověku, byla zaznamenána na severní obvodové zdi druhého patra, v délce odpovídající šířce západního palácového křídla. Obvodové zdivo zde dosahuje tloušťky pouhých 75 cm, sestává z lomového kamene doplněného cihlami a není provázáno s nádvorní, obdobně dimenzovanou zdí, opatřenou zmíněným pravoúhlým oknem. Po dílčím odstranění omítek zde byly odkryty části špalet interiérových nik dvou otvorů – levý (západní) byl později rozšířen v rozměrný okenní výklenek, pravý (východní) byl zazděn druhotně použitými architektonickými prvky. Dochované špalety, vyzděné z cihel formátu $26 \times 12 \times 8$ cm, jsou organicky provázány s okolním zdivem a nesou pozůstatky tenkých omítek s mírně zvlněným lícem, pokrytým vápennou ličkou. Šířka východní niky je 82 cm, její výška nebyla průzkumem zjištěna (podle trhlin ve zdivu však dosahovala asi 2 m). Předpoklad o shodné původní formě západnější situovaného výklenku se bez zásahů do podlahy nepodařilo ověřit (obr. 22).

ARCHEOLOGICKÁ ZJIŠTĚNÍ, VZTAHUJÍCÍ SE KE STŘEDOVĚKÝM STAVEBNÍM FÁZÍM HRADU

Nejpodstatnější archeologické situace, náležící do středověkého či pozdně středověkého vývojového horizontu kvasického hradu, byly odkryty při výstavbě nového výtahu v severozápadním koutu vnitřního nádvoří.¹⁹⁾ Ve výkopu pro základ výtahu bylo zjištěno, že západní pilíř arkády severního křídla stojí na ubourané koruně mohutné zdi, zbudované z lomového kamene pojeného vápennou maltou (obr. 6/5, 9/a). Koruna zdi byla odkryta v hloubce cca 60–80 cm pod stávajícím povrchem nádvoří, tvořeným recentními navážkami. Odkryté torzo zdiva dosahovalo do vzdálenosti 275 cm před průčelí arkády severního křídla, aniž by byl dosažen jeho jižní konec. Na severu, kde by bylo možno očekávat pokračování zdiva v rozsahu m. č. 117, nebyly odkryty žádné situace, které by dovolily uvažovat o prodloužení zdiva až k nádvornímu líci severní hradby. Odkrytý úsek zdiva nebyl paralelní se západní obvodovou hradbou, ale uhýbal poněkud k severovýchodu. Stavební prá-

19) Průzkum v roce 2007 realizoval Jiří Janál (NPÚ ÚOP v Kroměříži) s přispěním autora tohoto textu. Rozsah průzkumu determinovala velikost výkopu pro základ nového výtahu.

Obr. 22: Kvasice, zámek, nálezořá situace pozůstatku poprsní zdi hradebního ochozu v západním úseku severní hradby, interiérový líc v úrovni druhého patra. Nahoře pohled na interiérový líc, dole půdorys. A, B – niky pravděpodobných střílen, vyhodnocení zdiva viz obr. 6 (analýza líců značena tečkovaním).

ce zničily většinu východního líce zdi, jehož polohu se podařilo ověřit na severním a jižním profilu vkopu. Sondou v jihozápadním nároží výkopu byla zjištěna základová spára, nacházející se v hloubce 240–250 cm pod stávajícím terémem nádvoří. Západní líc zdiva nebyl odkryt, pouze z dosti nepřehledné situace, zjištěné při odkryvu v podlaze severního křídla chodby v přízemí, bylo možno soudit na původní tloušťku zdiva dosahující kolem 150–160 cm.

Obr. 23: Kvasice, zámek, zčásti odtěžené zdivo dvorního průčelí severozápadního objektu (vlevo) a stratigrafie severní stěny základového výkopu pro novodobý výtah (viz obr. 9/a).

Již v interiéru arkádové chodby se podařilo odkrýt pravoúhle vybíhající, k západu orientované a organicky provázané zdivo, rovněž zděné z lomového kamene na vápennou maltu. Na styku zdí se dochoval pravděpodobný relikt kapsy o profilu ležatého obdélníka 28 × 16 cm a hloubce 30 cm, současně se zdivem a původně snad opatřené dřevěným prvkem, jenž ponechal svůj otisk v maltovém poživu (obr. 9/b).

Severní profil výkopu obsahoval těsně nade dnem, zahluobeným do podloží a položeným v hloubce 180 cm od stávající plochy nádvoří, při lici zdi cca 20 cm vysokou vrstvu tmavé zeminy bez nálezů, jejíž tloušťka se při východním okraji výkopu zvyšovala na 40 cm – povrch vrstvy se tedy svažoval směrem ke zdivu. Tatáž vrstva tvořila i výplň základového výkopu zdi. Výše následovala vrstva usazeniny okrové barvy a písčité struktury, mocná cca 10 cm a doléhající až k lici zdiva, na níž shora doléhala mohutná vrstva černé a hnědé hlíny, porušená mladšími zásahy (obr. 23). Při výzkumu, realizovaném po vyhloubení základu, byl získán jediný keramický střep – část dna neglazovaného poháru tmavě okrové barvy. Rezný povrch fragmentu upomíná na tzv. loštickou keramiku, ztotožnění s tímto druhem keramického zboží však vzhledem k velikosti úlomku není jednoznačné.

S odkrytým zdivem v severozápadním koutu nádvoří zřejmě souvisel další nález zdiva pod prvním severním pilířem arkády západního křídla (obr. 9/c). I tento pilíř nasedal na starší zdivo, jehož interpretace však ztěžuje nedostatečná míra odkrytí. Zdivo tloušťky kolem 1 m mělo na severu patrný líc a lze se domnívat, že k mohutnějšímu, výše popsanému zdivu v severozápadním koutu nádvoří dobíhalo téměř v pravém úhlu. Těsně nade dnem cca 80 cm hlubokého výkopu se objevil ústupek, předstupující o 20 cm před severní líc zdiva (obr. 9/c). Při vyhloubení základu pod novou parapetní zídku arkády byl dokumentován západní profil základového výkopu. Těsně nade dnem bylo uloženo několik lomových kamenů (patrně destrukce prostoupená zeminou s maltovými hrudkami), překrytých tenkou, jílovi-

Obr. 24: Kvasice, zámek, situace zdiv pod východním pilířem nádvoří arkády severního křídla. Ke staršímu, patrně (pozdně) středověkému zdivu (vpravo) přiléhá základ pod pilířem arkády (poloha zdiva viz obr. 6/6).

Obr. 25: Kvasice, zámek, detail druhotně použitého, pozdně gotického ostění s okosenou hranou, patrně v mladší pozdně gotické fázi osazeného v konstrukci portálu vnitřní brány západního křídla (foto Jiří Janál 2007; poloha fragmentu viz obr. 26/3).

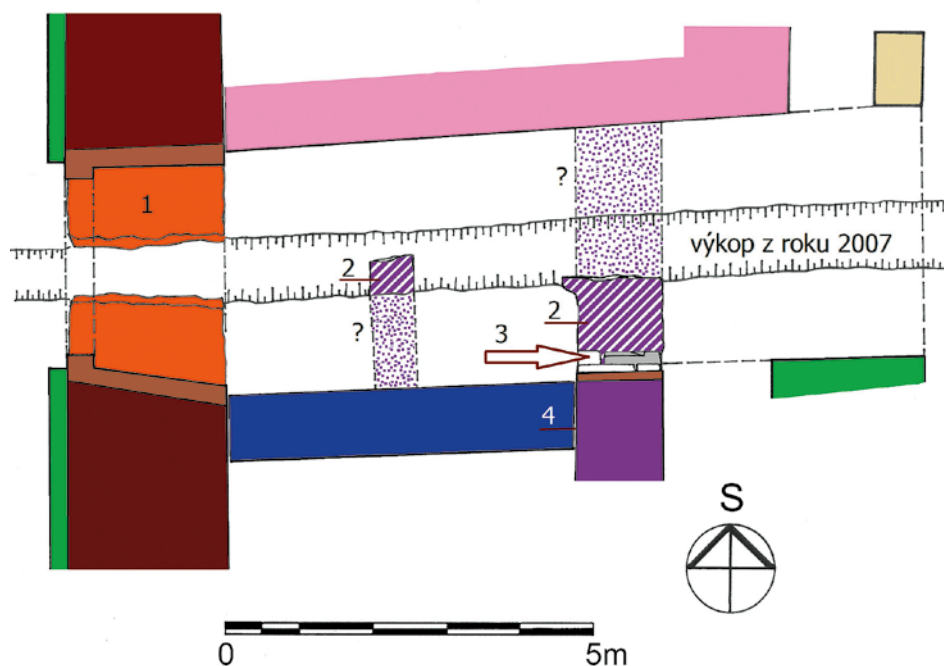
tu vrstvičkou. V hloubce cca 45 cm pod úrovní stávající podlahy přízemí arkády probíhala tenká, černě zbarvená spáleništní vrstva (tl. 3–4 cm) s převahou popela, prostoupeného hrudkami do červena vypálené mazanice. Výše se nacházela asi 5 cm mocná vrstvička stavební sutě s maltovinou a úlomky cihel.

Také pod východním pilířem renesanční arkády severního křídla byla zjištěna složitější situace, jejíž interpretaci však znemožnil minimální rozsah odkryvu. Základ pilíře, zděný z lomového kamene pojeného vápennou maltou, byl na spáru přiložen ke kamennému zdivu neznámých dimenzí, ubíhajícímu šikmo severovýchodním směrem. To-

to zdivo bylo nepochybně vůči základu arkády primární, další souvislosti se však nepodařilo zjistit ani průzkumem v odpovídající části nádvoří, kde zdivo nejspíše zaniklo při stavbě zmíněné renesanční arkády (obr. 6/6, 24).

Výkopy pro kanalizaci ve vnitřním nádvoří o hloubce 90 cm přinesly podle dokumentace H. Chybové pouze dílčí poznatky o postupném zvyšování dvora prostřednictvím navážek. Před severním křídlem byla v neznámé hloubce odkryta vrstva černohnědé zeminy, obsahující uhlíky a zlomky pozdně středověké a raně novověké keramiky. Před jižním křídlem byla v nádvoří zjištěna studna, opatřená novodobým krytem. Plášť studny, zakreslené ještě na novověkých plánech, sestává z lomového kamene, v horní partii proloženého cihlami.²⁰⁾

Rovněž v interiéru průjezdu hlavního vstupu, procházejícího středem západního křídla (m. č. 120), se podařilo odkryt neznámé zděné konstrukce. Na průběžnou základovou partii dvorní, asi 120 cm mohutné obvodové zdi jižní části západního křídla navazovala pata portálu, tvořená horizontálně uloženým blokem okoseného ostění s trojúhelným výběhem a výše uloženými, kamennými odrazníky s výrazně okosenou horní hranou (obr. 25). V distanci asi 250 cm západně, tedy zhruba uprostřed původní délky průjezdu, byla odkryta subtilní, z kamene na vápennou maltu zděná zídka tl. 60 cm, přepažující průjezd. Druhotné využití okoseného kvádrů v patě portálu a konstrukční souvislost se základem jižního úseku západního křídla dovoluje datovat odkrytou situaci nejdříve do sklonku pozdní gotiky (obr. 26). Pouze se zohledněním zjištěné chronologie objektů můžeme uvažovat o původu reliktu brány v období kolem roku 1500 (vyloučit však nelze ani poněkud mladší dataci, předcházející renesanční přestavbu). Zčásti odkryté zdivo pod stávajícím vstupním portálem v linii západní obvodové hradby nevykazovalo reliktu po situování brány či jejího ostění. Toto zjištění je nápadné zvláště proto, že portál brány by musel být

Obr. 26: Kvasice, zámek, situace zdiv, zjištěných pod podlahou průjezdu západním křídlem. 1 – zdivo základu středověké obvodové hradby bez pozůstatků portálu brány; 2 – kamenná zdiva pozdně gotického původu (u západního úseku datace nejistá); 3 – patka portálu brány s druhotně použitým, okoseným prvkem (šedě); 4 – spára mezi dvorní zdí jižní části západního křídla a renesanční, jižní zdí průjezdu. Vyhodnocení zdiv viz obr. 6, odkryté partie zdi značeny šrafováním, předpokládaný průběh zdiv tečkován.

Obr. 27: Kvasice, zámek, torzo neglazovaného, patrně pozdně gotického kachle, vyzvednuté z průjezdu přezemím západního křídla.

situován hlouběji pod stávající úroveň průjezdu; absenci stop vnějšího portálu je však možno vysvětlit např. jeho menší šířkou. Ze zeminy, vytěžené ze zmíněného výkopu, byla vyzvednuta část kamenného kachle s částí reliéfu pravděpodobně vinných hroznů, na obvodu se uplatňuje lišta půlkruhového profilu s naznačeným tordováním. Neglazovaný kachel je možno datovat na konec 15. století nebo do doby kolem roku 1500 (obr. 27).

Průkop o hloubce asi 120 cm, vedoucí v trase staršího výkopu v terénu pod dlažbou protilehlého průjezdu východním křídlem (m. č. 108) odkryl řez hlavní hradbou tloušťky asi 2 m, aniž bylo dosaženo její základové spáry. Rovněž v linii vnější obvodové zdi přístavby, přiléhající

20) H. Chybová, Kvasice. Rekonstrukce objektu DD, zpráva o archeologické akci. Kroměříž 2006, rkp. uložen v archivu Muzea Kroměřížska.

zevně k východnímu obvodu zámku, byl dokumentován řez obvodovou zdí této přístavby o tloušťce cca 120 cm. Řezy základovou partií hradby i obvodovou zdí východní přístavby i stratigrafie vrstev v terénu průjezdu byly sice poškozeny staršími výkopy, zdiva však dobíhala téměř ke stávající podlahové úrovni, aniž nesla jakékoliv pozůstatky bran či portálů, které by dovolily interpretaci m. č. 108 jako průjezdu do vnitřního nádvoří ze starších fází objektu (srov. nálezy pod dlažbou průjezdu m. č. 120).

Obtížně interpretovatelná zůstala situace, odkrytá pod podlahou m. č. 110, zaujímající severní polovinu přízemní přístavby, předstupující před střední partií východního průčelí zámku. Dokumentace odkrytých zdí však neumožnila jednoznačné přiřazení k některé stavební fázi a proto o (pozdně) středověkém původu odkrytých konstrukcí uvažujeme pouze hypoteticky. Jižní stěna, oddělující m. č. 110 od průjezdu, má tloušťku 65 cm, spočívá však na starší zdi z lomového kamene, jejíž základ předstupuje o 110 cm před interiérový líc stávající nadzemní partie zdi. Obdobná situace byla dokumentována u vnější, východní zdi – ta má tloušťku 140 cm, interiérová linie základu však předstupuje o 65–78 cm před vnitřní líc zdiva (obr. 6/12). Severní stěnu m. č. 110 tvoří mohutný opětný pilíř o půdorysu 145 × 230 cm, zděný z lomového kamene a pravděpodobně přiložený k východní obvodové hradbě na spáru.²¹⁾ Je zajímavé, že v rozsahu m. č. 110 se objevil i úsek předsazeného základu východní hradby – spodní partie, zděná z lomového kamene, byla lícovaná a před nadzemní část předstupovala o 23–25 cm (obr. 6/11). V protilehlé, jižní části východní přístavby (m. č. 109) nebyly odkryty stopy složitějšího vývoje, podlaha přízemí je zde však zvýšená. Podařilo se zde dokumentovat spodní části dalších dvou opěrných pilířů, zbudovaných z lomového kamene a opatřených kvalitními bílenými, dřevem rovnanými omítkami. Vztah pilířů ke zdivu východní hradby nemohl být doložen vzhledem k překrytí styčné partie pilířů a hradby cihlovými plentami.

Také při jižním průčelí, poblíž jihovýchodního nároží zámku byla těsně pod terénem odkryta zdiva neznámého a blíže nedatovaného objektu (obr. 6/14). Datovatelné nálezy chyběly, úlomky cihel ve zdivu však vznik objektu posouvají nejspíše až do období (raně?) renesančních přestaveb; objekt (rizalit?) však chybí na plánech z 18. – 19. století. Interiér objektu měl půdorys 93 × 280 cm, východní zeď dosahovala tloušťky 160 cm, ze západní zdi zůstalo pouze neměřitelné torzo. Pokud by západní zeď dosahovala obdobné dimenze jako východní, měl by objekt obdélný půdorys cca 4 × 4 m. Ve vzdálenosti asi 160 cm východně bylo odkryto další torzo zdiva tloušťky 100 cm, dobíhající zřejmě původně k jižní obvodové zdi zámku. Souvislost s výše popsáním objektem je nejistá, v daném prostoru se od 19. století nacházelo zděné schodiště vedoucí na terasu při jihovýchodním nároží zámku.²²⁾ Tato terasa, dosahující po podlahu patra zámku, měla tříčtvrtě kruhový půdorys o průměru cca 6 m. Po jejím odstranění v roce

1968 zde zůstal jen půlkruhový a hladce omítaný blok zdiva o průměru 3 m, k jehož dataci a účelu nelze říci nic bližšího (obr. 6/13).

V bezprostředním okolí hospodářského objektu, tvořícího původně severní křídlo předzámčí situované zhruba paralelně se severním čelem zámku, bylo v roce 2006 identifikováno několik archeologických situací.²³⁾ Kromě pozůstatků zdiv novověké zástavby, datované materiálem ze zásypových vrstev do 16. – 17. století a reliktní zdiv zahradních či hospodářských staveb z 18. a 19. století, zde byl v trase výkopu základu pro novodobou severní přístavbu stávajícího objektu nalezen do podloží zahluubený drobný objekt, snad kulová jáma. Její výplň tvořila hlína s uhlíky a nálezkyně tento objekt zařadila do 14. nebo 15. století. Zdůvodnění datování však chybí a interpretaci nálezu je proto třeba nadále ponechat otevřenou.

STAVEBNÍ VÝVOJ HRADU VE 14. AŽ PRVNÍ POLOVINĚ 16. STOLETÍ

Průzkum dnešního zámku nepřinesl přesvědčivé indicie, které by dovolily soudit na uchování reliktní tvrže Benešoviců, pravděpodobně existující v Kvasicích již ve druhé půli 13. století. Ani archeologický výzkum neidentifikoval situace, které by naznačovaly osídlení polohy dnešního zámku již ve 13. století, přestože vydal doklady o zaniklých, dosud neznámých objektech kvasického hradu. Vzhledem k malému rozsahu archeologicky dokumentovaných zásahů do terénu je nutno jakékoliv závěry, týkající se polohy středověké tvrže i vývoje půdorysu městečka Kvasic, vnímat pouze jako hypotézy. Stávající úroveň poznání vývoje středověkého osídlení Kvasic dovoluje soudit, že vrcholně gotický hrad nerespektoval polohu starší tvrže, lokalizovatelné nejpravděpodobněji k raně gotickému, dnes hřbitovnímu kostelu Nanebevzetí Panny Marie. Rozbor stavebního vývoje kostela i architektonických prvků, žel neodborně doplněných při poslední rekonstrukci, naznačuje dataci nejstarší stavební fáze kostela již do druhé poloviny 13. století. Hypotézu o vazbě na panské sídlo posiluje i situace v západní části kostelní lodi, opět však odborně nedokumentovaná. Lze předpokládat, že panské sídlo bylo v Kvasicích vybudováno příslušníky rodu Benešoviců, z nichž prvním byl Ondřej, který se s predikátem z Kvasic připomíná v roce 1248. V roce 1269 se podle Kvasic psal Milota (patrně Ondřejův synovec), významný dvořan krále Přemysla Otakara II.²⁴⁾ Milota se však podle Kvasic tituloval jen jednou a později sídlil na hradě Dědicích, podle kterého se i psal.²⁵⁾

23) Situace dokumentovala Mgr. Helena Chybová z Muzea Kroměřížska, nálezořá zpráva však není k dispozici. K nálezům pouze zčásti H. Chybová, o. c. v pozn. 20, Kroměříž 2006.

24) CDB IV/1, č. 133, s. 229; CDB V/2, č. 592, s. 182–184; T. Baletka, Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa. Praha 2004, s. 16–26; L. Jan, Milota z Dědic. Zpráva o věrné službě a mýtu o zradě, in: R. Červená – J. Čermáková – J. Mitáček edd., Campana Codex Civitas. Miroslav Flodr octogenario. Brno, 2009, s. 248–265.

25) Srov. P. Tesař, Tlumačov. Popis dějepisný, místopisný a statistický. Tlumačov 1921, s. 43–101; L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské. Praha 1938, s. 377–379; P. Klávil, – K. Koutřáková, o. c. v pozn. 6, s. 26–27. Ze starších prací obsáhleji J. Spáčil, Městečko Kvasice. Kvasice 1921 s. 17–18; F. V. Peřínka, Kroměřížský okres. Vlastivěda moravská, 1–2. díl. Brno 1911–1912, s. 421–436.

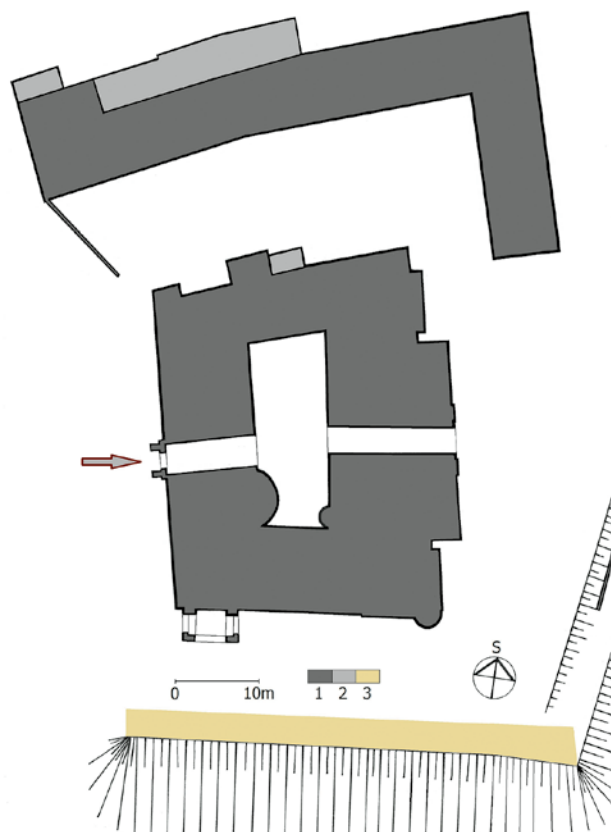
21) Vztah pilíře k východní hradbě nebylo možno (až na partii těsně na podlahou) blíže dokumentovat. Na styku východní hradby a pilíře totiž vznikla novodobá nika, později opět zazděná cihlovým zdivem.

22) Spojení odkrytých reliktní se základem schodiště nelze přijmout vzhledem ke skladbě zdiva a jeho mohutnosti.

Lze opět jen předpokládat, že v průběhu 14. století na významu získala východní část vesnického osídlení, kde se v návaznosti na dálkovou komunikaci, přicházející od Kroměříže, zformovala nevelká, trojúhelná náves (dnes Náměstí Antoše Dohnala; obr. 5/2). Náměstí, situované nad říční nivou a od kostela přístupné přímou, mírně klesající cestou, v rámci sídelní struktury již ve středověku převzalo dominantní úlohu. Jeho dnešní, z hlediska komunikačních vazeb nepříliš logická situace může být výsledkem mladších změn, zaviněných např. povodněmi či devastací městečka za třicetileté války.²⁶⁾ Z jižního konce náměstí již ve středověku vycházela cesta, která ve vzdálenosti cca 200 m od jižního čela hradu směřovala k brodu přes řeku Moravu a po jejím překonání směřovala k blízkému Tlumačovu na protilehlém okraji říční nivy, asi 2 km severovýchodně od Kvasic. Severovýchodně od kvasického náměstí, na samé hraně terénní terasy vyvýšené nad širokou nivou řeky Moravy, byl (zřejmě náhradou za tvrz u kostela) vybudován gotický hrad (obr. 5/3).

Stavbu hradu nelze přesněji datovat prostřednictvím stavebního rozboru, archeologie ani historických zpráv, které pro první polovinu 14. století zcela chybí. Předpokládaná podoba bezvěžového hradu s vysokou obvodovou hradbou snad dovoluje soudit na jeho vznik kolem poloviny 14. století. Jako pravděpodobní stavebníci se nabízí Beneš z Benešova, případně jeho synové Milota a Budiš z Benešova a Kvasic. Bratři statky drželi společně, patrně v roce 1358 se o ně ale rozdělili, přičemž Kvasice získal Milota. V témže roce Milota a Budiš uzavřeli tzv. spolek, zajišťující vzájemné dědění. Součástí kvasického statku bylo nejpozději od poloviny 60. let 14. století městečko Kvasice a vesnice Bělov, Strážovice, Sulimov, Nová Ves, Újezdec, Ohníškovice a Kladoruby (poslední tři dnes již zaniklé). Beneš získal někdy před polovinou 14. století také nevelký statek Tlumačov.²⁷⁾

V poloze na nikoliv dominantní, ale výrazné terase mohl hrad využít i výhod poskytovaných bočním ramenem řeky Moravy (obr. 5/3, 5/6), staveniště umožnilo i rozvinutí potřebné hospodářské zástavby v bezprostřední vazbě na hradní sídlo.²⁸⁾ Hrad, situovaný nad říční nivou, dovoval také kontrolu hlavních komunikačních tras, křížících se poblíž blízkého náměstí, zejména dálkové cesty z Kroměřížska na Tlumačov, pokračující dále k Holešovu, resp. Napajedlům. Kvasické sídlo vstupuje do mluvy písemných pramenů v roce 1365, kdy Milota z Benešova zapisoval své manželce Alžbětě vdovské věno na kvasickém statku, jehož součástí bylo městečko Kvasice s tvrzí (*Quassicz opidum cum municione ibidem*). Milota po bratrovi († před 1369) zdědil také sousední Tlumačov. V roce 1368 uzavřel tzv. spolek se svým příbuzným Matoušem ze Šternberka a na Lukově. Po Milotově smrti zdědili Kvasice jeho synové Beneš a Budiš, kteří si statky rozdělili na začátku 80. let 14. století.²⁹⁾ Statek Kvasice držel Beneš, oba bratři však – alespoň zpočátku – sídlili na kvasické tvrzi

Obr. 28: Kvasice, zámek, situace objektu a dochované části předzámčí (na severu) s terénní hranou někdejšího valu (na jihu). 1 – plocha historických objektů areálu; 2 – novodobé objekty (bez moderní přístavby při severním průčelí předzámčí); 3 – dochovaná koruna zemního valu vnějšího opevnění, upravovaného v novověku.

(hradu), což se patrně odrazilo i na její stavební podobě, jejíž reliktů odkryl poslední průzkum (viz dále – existence dvou paláců).

Stavební podobu nejstarší fáze gotického hradu v Kvasicích můžeme určit pouze přibližně.³⁰⁾ Rozsah, formu zástavby ani opevnění středověkého předhradí rekonstruovat nelze, jistá je jen jeho lokalizace – nacházelo se severně a zřejmě i západně od jádra (obr. 5/5). Lze předpokládat, předhradí dostalo svoji zděnou podobu nejpozději při renesanční přestavbě v pokročilém 16. století. V průběhu novověku tak někdejší předhradí získalo trojkřídlý rozsah s průběžnou obvodovou zástavbou a vnějším příkopem.³¹⁾ Pod východní hranou terasy s hradním jádrem probíhal mlýnský náhon a ještě východněji se nacházel tok řeky Moravy. Za moravním korytem, jihovýchodně od hradu, mezi Kvasicemi a Tlumačovem, se dnes v zemědělsky využívaném rovinném terénu nachází spleť zasypaných říčních ramen. Přestože stav daného prostoru ve středověku neznáme, můžeme předpokládat, že se významně nelišil od stavu přetrvávajícího zde až do novodobé regulace řeky Moravy. Situování hradu na vyvýšené terase, od východu a jihovýchodu chráněné vodním tokem, dokonale využilo přírodních podmínek, což se patrně odrazilo i ve formě vnějšího opevnění hradu, jež ve středověku sestávalo minimálně z příkopu a vnějšího valu (obr. 5, 28).

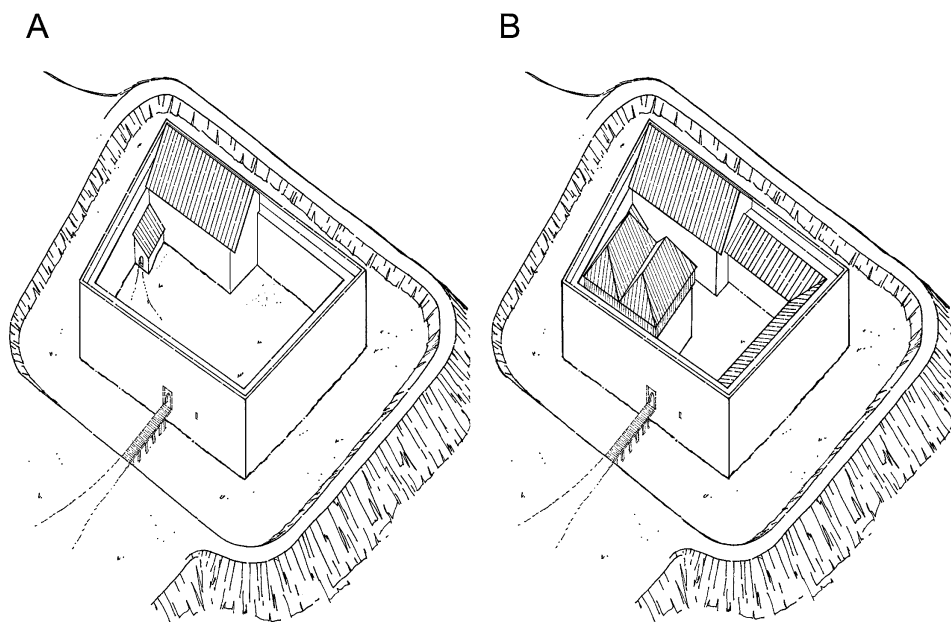
30) M. Plaček, *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996, s. 209–210; *týž*, o. c. v pozn. 5, s. 330–331.

26) K vývoji urbanismu Kvasic naposledy přehledně K. Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III*. Praha 1998, s. 307–310.

27) P. Tesař, o. c. v pozn. 25, s. 54–55; ZDO I, č. 509, s. 25; č. 823, s. 41.

28) K historii Kvasic a stavebnímu vývoji jednotlivých památek souhrnně zejména P. Klapil – K. Koutňáková, o. c. v pozn. 6, s. 72–115.

29) ZDO I, č. 348, s. 76; č. 203, s. 134.

Obr. 29: Kvasice, A - pokus o rekonstrukci podoby hradního jádra po polovině 14. století; B - pokus o rekonstrukci podoby hradního jádra v první polovině 15. století, oba pohledy od jihozápadu. Zástavbu jižní části jádra nelze přesněji datovat, vstup do jádra v západní hradbě je hypotetický, rozsah a forma fortifikace předhradí nejsou známy.

Hradní jádro mělo půdorys lehce nepravidelného lichoběžníku o velikosti cca $35 \times 31 \times 42 \times 32$ m přičemž nejdelší, východní strana jádra byla situována nad říční nivou.³²⁾ Jádro vymezovala hradba tloušťky 1,8 m, jejíž severovýchodní a jihovýchodní, vně hradu orientovaná nároží byla vyvinuta do mírného břitu (obr. 6, 31). Hradba je zbudována z nedůsledně vrstveného lomového pískovce pojeného vápennou maltou. Není známo, zda nároží hradby zpevňuje armatura z tesaných kvádrů, nebo jsou vyzděna z lomového kamene. Průzkumem se nepodařilo doložit souvislost nejvýrazněji ostroúhle formovaného severovýchodního nároží např. s vedením vstupní cesty, jejíž přesná trasa zůstává neznámá. Hradba dosahovala značné výšky – její ochoz se nacházel přibližně v úrovni podlahy dnešního druhého patra zámku, tedy cca 9 m nad stávajícím terénem a 10 m nad terénem středověkým. Hradba vyrůstala z příkopu, jehož dimenze jsou známy až z novověkých plánů. Na východní straně hradba nasedala na předsazený sokl, jehož účel a přesný rozsah se nepodařilo určit.³³⁾ Podoba nejstaršího ochozu na koruně hradby zůstává neznámá, v mladší fázi se zde nacházela užší poprsní zeď, později využitá jako vnější obvodová zeď pozdně gotického druhého patra palácových budov. Situování původního vstupu do hradního jádra je sporné. Určení prvotní polohy brány znesnadňují výrazné mladší úpravy zmíněných otvorů i absence primárních ostění. Zdá se však, že prostup severní hradbou respektovala nejstarší zděná zástavba v nádvoří i její mladší fáze. Ohledání stávajícího průchodu severní hradbou však zjištění žádných

reliktů středověkého vstupu nepřineslo, situaci ovšem výrazně změnila novodobá úprava. Nelze tak vyloučit ani jinou polohu vstupu, např. v místě průrazu renesančního schodiště v západní části severní hradby, nebo v místě stávajícího průjezdu západním křídlem, kde byly odkryty relikty mladší, zřejmě pozdně gotické brány.³⁴⁾ Pochozí úroveň vnitřního dvora ležela více než o 1 m níže nežli stávající niveleta nádvoří. Jeho současná úroveň vznikla až postupným zvyšováním terénu při pozdně středověkých a zejména novověkých úpravách.³⁵⁾

Současně s obvodovou hradbou vznikl dvouprostorový objekt při východní hradbě. Přestože v pozdní gotice prošel razantní přestavbou, díky nálezu spáry na dvorním průčelí a navazujícího nároží v interi-

éru můžeme určit jeho délku na 16,5 m při šířce 7 m. Z vnitřního dělení bezpečně známe polohu příčky, oddělující mírně lichoběžný severní interiér od větší obdélné místnosti na jihu. Pod severní místností paláce byl plochostropý suterén, jehož strop tvořily mohutné a hustě kladené trámy, osazené do severní a protilehlé jižní, vnitřní dělicí zdi. Sklep zpřístupňoval vstup s patrně kamenným, později odstraněným ostěním, přístupný schodišťovou šjí, přiloženou k severní hradbě (obr. 9, 30). Z nádvoří, či spíše komunikačního prostoru za uvažovanou severní branou tuto šjí zpřístupňoval vstup neznámého utváření. Stávající vnější portál, vybavený tesaným, kamenným ostěním s okosenou hranou, byl osazen v souvislosti se zvýšením šíje v pozdní gotice. Severní místnost paláce si ve dvorním průčelí uchovala obdélné okénko v kamenném, okoseném ostění; podoba výběhu profilace však spíše naznačuje až jeho pozdně gotický původ.³⁶⁾ Z dalších kamenicky opracovaných detailů se v dvorní zdi zachovalo ležaté obdélné

34) O situování nejstarší brány v přízemí východního křídla zřejmě nelze uvažovat. Na existenci průjezdu východním křídlem lze nepřímě usuzovat až pro období kolem poloviny 18. století. Tehdy byla přibližně na střed východního průčelí zámku nasměrována jedna z pohledových os parkově upraveného okolí. Mlýnský náhon i řeka Morava byly v rámci této úpravy překlenuty dřevěnými mosty (s touto úpravou může souviset i rampovitý nájezd, dosud patrný na východní hraně terasy pod zámek). Tato dnes zcela zaniklá úprava je doložena i na mapě z doby kolem poloviny 18. století, *E. Opravit, Dřeviny zámekového parku v Kvasicích (okres Kroměříž)*, in: *Zprávy arboreta Nový Dvůr u Opavy, 1965*, s. 12–15. V pozdním středověku lze však ve východním křídle hypoteticky uvažovat o situování samostatného vstupu na vnější opevnění, dokázat to však nelze. S tímto řešením může souviset i existence sousedního, hranolového útvaru s možnou obrannou funkcí.

35) S tím koresponduje i zjištění o pozdně gotické úpravě schodišťové šíje do sklepa pod východním palácem, která byla ve druhé polovině 15. století (zjevně v souvislosti a navýšením vnitřního dvora) nadstavěna a vybavena novým vstupním portálem.

36) Vazba ostění okénka ke zdivu je nejasná vzhledem k novodobým úpravám. Ostění okénka je však starší než pozdně gotická klenba interiéru přízemí, kladená do doby kolem roku 1500.

31) J. Štětina, o. c. v pozn. 9, s. 1–4.

32) Středověkou podstatu kvasického sídla vystihnul, byť se značnými nepřesnostmi, už J. Krámpal, o. c. v pozn. 7.

33) Nelze vyloučit existenci soklu i na dalších úsecích hradby, ty jsou však dnes kryty novodobým větracím kanálem z doby kolem roku 2000. Ve střední části severní hradby, kde byla odkryta část vnějšího líce hradby původně orientovaná do příkopu, však nebyl sokl zřetelný.

Obr. 30: Kvasice, zámek, jižní stěna schodiškové šije do sklepa východního paláce. Vlevo dole jizva po odstraněném vstupním portálu a nika, výše je zřetelný nepravidelný ústupek pro strop či klenbu první stavební fáze šije. Ve zdivu pozdně gotické nadezdívky je zřetelná špaleta a část záklenku okna, jehož niku zaslepila cihlová zazdívká novodobého výtahu.

okénko s obvodovým okosením, jež větralo sklep a rovněž armatura schodiškové šije z pravoúhlých, tesaných kvádrů. Východní objekt byl ve zděné hmotě zřejmě jednopatrový, v interiérech plochostropý. Stlačená valená klenba severní místnosti přízemí je vyklenuta z lomového kamene a postrádá typické patní přízdívky, její pozdně gotický původ však potvrzuje jak nepravidelné nasazení klenební paty ke zdivu, tak překrytí staršího okénka ve dvorní zdi (obr. 6/1).

Další případnou zástavbu nádvoří v nejstarší fázi nelze jednoznačně doložit. Interpretace torza niky v přízemní partii jižního úseku západní hradby není možná a o rozsahu případného objektu, přiléhajícího k dvornímu líci této části hradby, nelze říci nic bližšího.

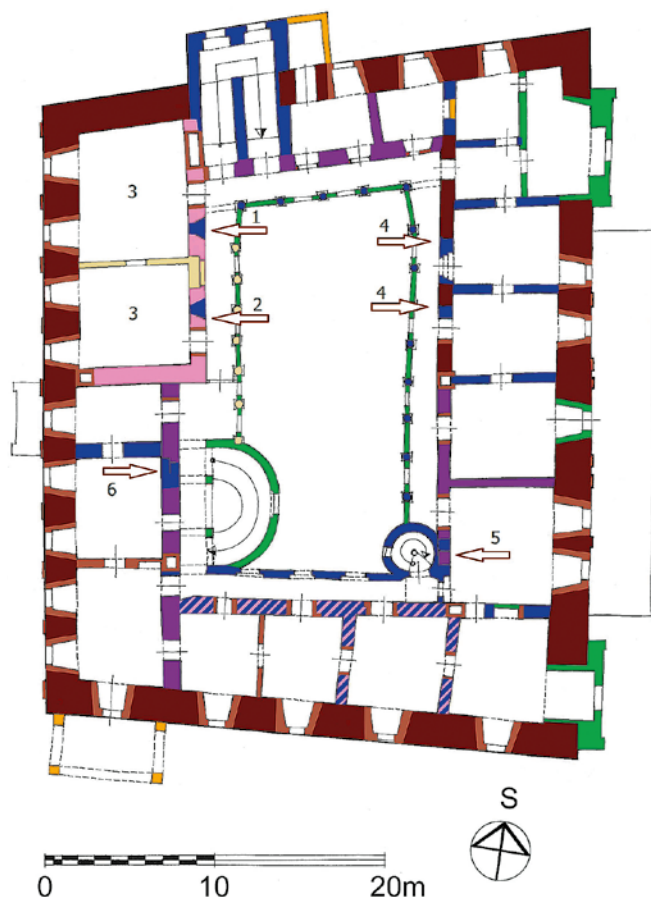
Pro potvrzení existence hranolové věže, kterou starší analýzy předpokládaly v jihovýchodním nároží hradu, se rozborem dochovaných konstrukcí nepodařilo nalézt žádné doklady. Zesílení vnějšího zdiva poblíž nároží náleží teprve novověkým přestavbám, stejně jako interiérové koutové pilířky barokní klenby místnosti v jihovýchodním nároží. V prostoru uvažované nárožní věže se navíc podařilo identifikovat předrenesanční (snad pozdně gotickou) zástavbu, jež existenci věže nenásvědčuje. Vzhledem ke zpochybnění nárožní hranolové věže lze tvrdit, že hlavní obrannou stavbu hradu kolem poloviny 14. století představovala vysoká obvodová hradba chránící palác

a vnitřní nádvoří, což dovoluje (za současného stavu vědomostí) hrad v Kvasicích přiřadit k hradům s plášťovou zdí.³⁷⁾ Zdivo dochovaného východního paláce dosahovalo nejspíše do úrovně hradebního ochozu a lze soudit, že vnitřní zástavba úroveň hradby nepřesahovala (s možnou výjimkou zastřešení; obr. 29/A). K představě původní podoby kvasického hradu si musíme domyslet ještě okružní příkop, zřejmě doplněný sypaným vnějším valem neznámých dimenzí.³⁸⁾

Otazníky obestírají dataci a interpretaci objektu v severozápadním sektoru nádvoří, jehož zdiva zčásti odkryl archeologický výzkum (obr. 9, 23). Mladší, pozdně gotické přestavby totiž zcela přehrály situaci tohoto prostoru a znemožnily rozpoznání návazností zdív a archeologických situací k příslušným částem obvodové hradby. Zmíněná nejistota neumožňuje ani vyvrátit případnou souvislost severozápadního objektu s možnou starší stavební fází sídla, předcházející výstavbě středověkého hradu. Vzhledem k poloze objektu v rámci hradu a dimenzím jeho zděných konstrukcí však považujeme za pravděpodobnější spojitost objektu s dispozicí dosud zčásti dochovaného středověkého hradu. Pouze hypoteticky soudíme, že severozápadní objekt mohl vzniknout nejspíše počátkem 80. let 14. století, kdy si kvasický statek rozdělili bratři Beneš a Budiš z Benešova. To zřejmě vyvolalo nutnost zmnožení obytných kapacit sídla o severozápadní objekt. Dílčí archeologický výzkum v roce 2007 odkryl části jeho základových zdív, budovaných z lomového pískovce, neznáme však rozsah objektu na jihu a západě - nevíme tedy, zda dosahoval až k západní hradbě. Doložena je pouze část dvorní, východní zdi s téměř dvoumetrovou tloušťkou a zřejmě i pravoúhle navazující příčky o zhruba poloviční dimenzi. Její odkrytý fragment naznačuje, že nejspíše zůstala uchována i ve shodně orientované dělicí zdi pozdně gotických sklepů pod západním křídlem (obr. 9). Nepřehledná situace, zaznamenaná pod podlahou arkádové chodby severního křídla napovídá, že objekt nedobíhal až k severní obvodové hradbě. Zde dokumentovaný výběh zdiva naopak dovoluje soudit, že mezi objektem a severní hradbou zůstávala max. 3 m široká soutka. Zdánlivě nelogické řešení lze vysvětlit využitím soutky např. pro situování vnějšího schodiště do horních pater objektu. Tloušťka nádvorní zdi naznačuje i možnost výraznějšího výškového vyvinutí objektu (věžovitý palác?). Hrudky vypálené mazanice, získané v bezprostředním okolí reliktu objektu naznačují i určitý podíl dřevěných, hliněným omazem opatřených konstrukcí (obr. 29/B). Hypoteticky soudíme, že stavba v severozápadním nároží jádra mohla být poškozena při uvažovaném, ač nepotvrzeném dobytí kvasického hradu husitskými vojsky v roce 1423, případně při dalších válečných operacích v průběhu 15. věku. Přestavby z druhé poloviny 15. století a přelomu 15. a 16. století již se severozápadním objektem nepočítaly, sub-

37) L. Svoboda, O plášťových hradech, *Archaeologia historica* 20, Brno 1995, s. 355–388.

38) Zjištěná dispozice gotického hradu v Kvasicích se relativně pravidelným půdorysem a dimenzemi obvodové hradby blíží hradu v nedalekých Kurovicích, jehož výstavba je na základě stavebního a dendrochronologického průzkumu kladena do posledních let 14. století. Dispozici kurovického sídla však kromě paláce a přibližně 13 m vysoké obvodové hradby (zohledněna i hloubka příkopu) doplňovala ještě nárožní hranolová věž, současná s hradbou i palácem. J. Štětina – D. Janiš, Tvrz Kurovice. Stavební vývoj, historie a archeologie šlechtického sídla na pomezí tvrze a hradu. Kroměříž 2019.

Obr. 31: Kvasice, zámek, skica půdorysu prvního patra se stavebně historickou analýzou a polohou hlavních nálezových situací, zmíněných v textu (bez zakreslení kleneb). 1 – severní, segmentově zaklenuté okénko ve dvorní zdi západního paláce; 2 – torzo jižního, patrně obdobného okénka; 3 – předpokládaný sál, v novověku zaklenutý; 4 – dvojice pozdně gotických obdélných oken s omítkovými šambránami; 5 – nika pozdně gotických dveří a okénka, zevně překrytých tubusem renesančního točitého schodiště; 6 – interiérová nika patrně pozdně gotického okna. Vyhodnocení zdív viz obr. 6, silnou šrafruou nejistá datace.

strukce jeho zdív pak využila až renesance pro založení pilířů nádvorních arkád. Úroveň terénu vnitřního dvora se podařilo zachytit více než 1 m pod stávající, což odpovídá dostupným poznatkům o úrovni nejstaršího vstupu do sklepa východního paláce.

Za současného stavu poznání neinterpretovatelný je fragment zdiva, probíhajícího pod východním pilířem renesanční arkády severního křídla. Torzo zdiva sice nekoresponduje se zjištěnou dispozicí gotického hradu, jeho situování nehluboko pod úrovní nádvoří však svědčí o spojitosti zdiva s objektem některé ze středověkých stavebních fází hradu. Zdivo mohlo souviset např. se zděným peronem, dovolujícím přístup ke schodišti do sklepů pod východním křídlem, nebo náležet zcela zaniklému objektu v severní části nádvoří (obr. 24).

Větší stavební rozsah obytných budov sídla, které sloužilo Milotovi a snad i Budišovi, stejně jako Milotovým synům Benešovi a Budišovi, naznačuje údaj z roku 1406, kdy Beneš zapsal na svých statcích vdovské věno své manželce Elišce z Cimburka. Ta mimo určené příjmy získala na kvasické tvrzi i „samostatné sídlo“ (*sessionem solam in municione Quassicz*) po dobu svého vdovství.³⁹⁾ V roce 1420 vzala

na spolek svého manžela Aleše z Ronova Benešova dcera a dědička Anna z Benešova a z Kvasic; v deskovém zápise je kvasické sídlo označeno opět jako *municio*. Počátkem 20. let 15. století koupil panství od Benešovy dcery a dědičky Anny z Benešova a Kvasic Jan Kužel ze Žeravic (intabulace provedena v roce 1437).⁴⁰⁾ Za bratří Jiřího a Václava Kuželův je v roce 1464 kvasické sídlo označeno jako *municio*.⁴¹⁾ Zatímco v zemskodeskovém zápise, iniciovaném Arnoštem Kuželem z roku 1490, je zapsáno jako *tvrz Kvasice*, v půhonech téhož šlechtice je v témže roce označeno jako *zámek Kvasice*, přičemž výraz „zámek“ byl v pozdním středověku synonymem ke slovu hrad.⁴²⁾

S význačným vladckým rodem Kuželů z Žeravic se pojí další významná etapa stavebního vývoje hradu v Kvasicích. Nutno předeslat, že zejména mladší fáze přestavby za Kuželů lze jen obtížně odlišit od prací, prováděných na hradě pány ze Šternberka v první polovině 16. století. Zřejmě nejen poškození hradu válečnými událostmi 15. století, ale i zvýšené rezidenční požadavky nových majitelů iniciovaly rozsáhlé pozdně gotické přestavby, probíhající v několika fázích. Jejich chronologickou následnost a přesnější dataci však můžeme, s ohledem na nedostatek datačně citlivých prvků, stanovit jen s obtížemi.

Při západní hradbě, tedy naproti staršímu, východnímu paláci, v místě odstraněného severozápadního objektu vyrostlo kolem poloviny nebo po polovině 15. století nové, severojižně orientované obdélné stavení s dvouprostorovým dělením suterénu a přízemí (obr. 6, 9). Přístup do severního sklepa zajišťovala valeně zaklenutá schodišťová šíje, přiložená k severní hradbě. Rovněž jižní sklep si uchoval stopy samostatného, následně zazděného vstupu ve dvorní zdi a sklepní větrák v jižní obvodové zdi. Oba sklepy teprve dodatečně, zřejmě při přestavbě kolem roku 1500, dostaly kamenné valené klenby. O málo později sklepy spojil portálek s cihlovým ostěním a segmentovým záklenkem. Dispozice patra z doby výstavby budovy zůstává neznámá (obr. 31). Nádvoří zeď byla vystavěna z lomového kamene, opatřeného kvalitní exteriérovou omítkou s hrubě zataženým povrchem a vápenným nátěrem. V rámci poslední rekonstrukce zde bylo odkryto nevelké, s obvodovou zdí současné okno, jehož parapet se nacházel v neobvyklé výši 2,55 m nad podlahou patra. Okno mělo segmentový záklenek a z lomového zdiva vyzdívané a omítané špalety, rozvírající se směrem do nádvoří. Jižněji odkryté torzo dalšího, obdobně utvářeného okénka s poněkud výše situovaným parapetem posiluje domněnku o možné existenci trojúhelníkové či lichoběžné sestavy okének – jejich počet i forma uspořádání však zůstávají neznámé. Případná další okna totiž zcela zlikvidovaly renesanční okenní otvory. Nálezy okének v souladu s naznačenou rekonstrukcí jejich uspořádání nevylučují v interiéru patra severozápadního paláce existenci rozměrné, „zateplené“ obytné místnosti s vnitřní výdřevou.⁴³⁾

40) ZDO I, č. 270, s. 349; č. 213, s. 372; srov. P. Tesař, o. c. v pozn. 25, s. 95–100.

41) ZDO I, č. 118, s. 430.

42) ZDO II, č. 72, s. 54; LCS VI, č. 1422, s. 237; č. 1424, s. 238.

43) Ke starší podobě zámku se vztahuje marginální poznámka z roku 1617, kdy měla podle výzdoby interiéru zámku v Holešově vzniknout nová štuková výzdoba jedné z prostor kvasického zámku. Jednalo se o tzv. taflštubu, tedy zřejmě místnost vyloženou dřevěným obkladem. Nelze však zjistit, zda se jedná o uvažovaný interier v prvním

39) ZDO I, č. 254, s. 255; č. 84, s. 298–299.

Pozdně gotický stav interiéru však zastřely novověké úpravy a vložení raně barokní klenby. Architektonicky prostá úprava průčelí, zřejmě bez kamenicky opracovaných článků a pouze s hrubě srovnanou omítkou postrádající okenní pasparty, dobře odpovídá výstavbě objektu v první fázi pozdně gotické přestavby.

V blíže neznámé době vyrostlo křídlo, přiložené k celé délce jižní hradby, na nějž v pravém úhlu navazoval úzký úsek východního křídla (obr. 6). Nádvoří zeď křídla byla průběžná a vznikla tedy před výstavbou jižní části západního křídla. Dvorní, z lomového zdiva budovaná zeď jižního křídla obsahovala nejméně dva otvory pod segmentovým záklenkem z lomového kamene, dnes bez architektonických detailů, umožňujících přesnější datování. Pozoruhodné je založení příčných zdí jižního křídla na široce rozepjaté pasy segmentového průběhu. Tento způsob založení indikuje nejisté základové poměry, které mohly být např. důsledkem existence starších, zahlučených objektů, přiléhajících k jižní hradbě.⁴⁴⁾ Snad ve shodné době vznikla i úzká a v interiéru dochované části nejspíše nedělená jižní část východního křídla. Hrubá omítka jejího nádvořího lince je obdobná jako omítka dvorního průčelí západního křídla, rámcově datovaného do druhé poloviny 15. století. Zřejmě je tedy namísto obdobná datace i zástavby na jižním a jihovýchodním obvodu nádvoří.

Druhá fáze pozdně gotických přestaveb je – ovšem pouze na základě ojedinělých dendrodat ze sklepa východního paláce – datovatelná rámcově kolem roku 1500. Východní palác byl nejpозději tehdy prodloužen až ke staršímu, pozdně gotickému jižnímu křídlu, čímž dosáhl celkové délky 30 m. Starší, trámový strop nad sklepem východního paláce nahradila valená klenba s typickou segmentovou výsečí nad starším vstupem. Dendrodata, získaná z desek klenebního bednění, datují vložení této klenby na samý závěr 15. století, případně kolem roku 1500 (obr. 9, 32). Zřejmě současně bylo provedeno také zvýšení valeně za-

Obr. 32: Kvasice, zámek, sklep východního křídla s dodatečně vloženou klenbou z doby kolem roku 1500, pohled k jihu. Poloha dendrodatovaných desek bednění klenby značena šipkou.

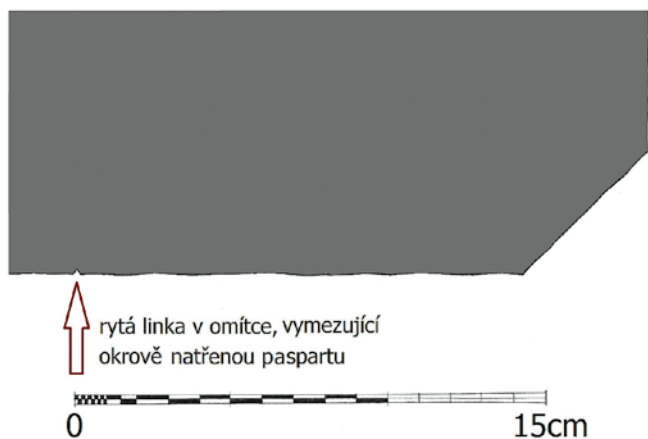
klenuté schodišťové šje při východním paláci, nově osvětlené z nádvoří okenním otvorem, z nějž zůstala interiérová nika (obr. 7, 30). Nabízí se komunikační propojení pater obou protilehlých paláců dřevěnou pavlačí při severní hradbě, která mohla jako podnoží účelně využít zděných koutových vestaveb se schodišťovými šijemi v přízemí. Brzká výstavba severního křídla však stopy případných komunikačních spojitostí obou křídel setřela.

V severní místnosti přízemí východního paláce nejpозději kolem roku 1500 vznikla valená klenba, zděná z kamene a v jihovýchodním koutu nesoucí stopy kuchyňského provozu (blíže nedatovatelné otisky dymníku). Po blíž jihovýchodního koutu místnosti východní obvodovou hradbou prostupovalo okénko, respektované klenbou a zazděné při zřízení novověkého rizalitu. Na základě uplatnění zdiva z vysokých pozdně gotických cihel (tzv. buchť) a formátu 26–27 × 15–17 × 8–10 cm můžeme ke stavebním pracím z počátku 16. století důvodně připojit i další úpravy východního paláce. Jedná se zejména o přibližně 1 m širokou příčku, tvořící severní obvodovou zeď průjezdu východním křídlem. Také mírně zahrocená, valená klenba středního interiéru paláce má pozdně gotický původ – jak naznačuje přízdívka při interiérovém líci dvorní zdi, klenba však zřejmě vznikla až v další fázi pozdně gotické přestavby. Valenou klenbu nepravidelně zahroceného profilu má i průjezd přízemím východního křídla, zřejmě nově zřízený právě v pozdní gotice. Snad mohl zajišťovat komunikační propojení hradního jádra a vnějšího opevnění (tato interpretace je však pouze hypotetická, prostor přešly úpravy v 18. století).

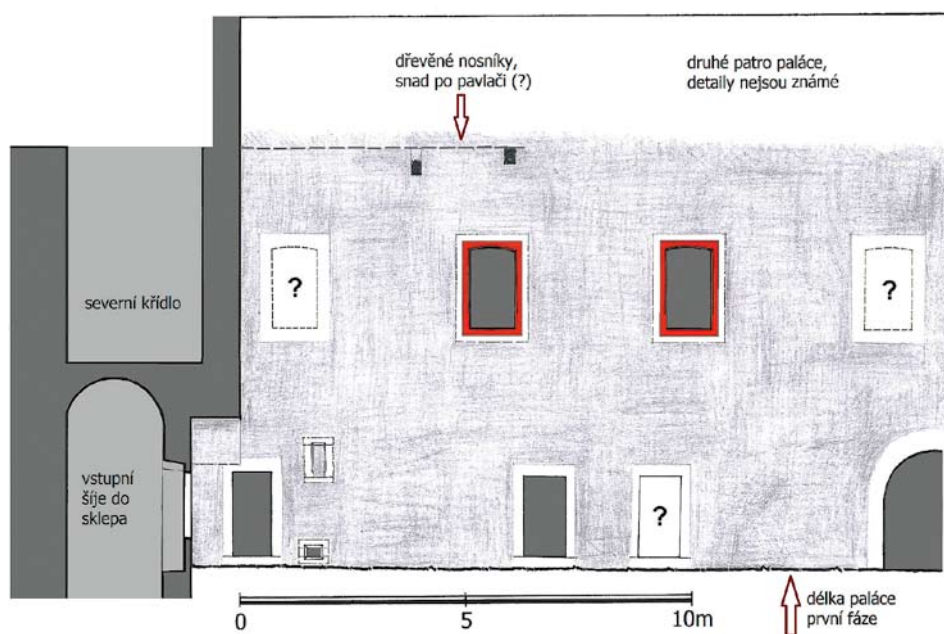
Přesněji nedatovatelná je složitá situace v nádvoří části jihovýchodního nároží jádra, kde byla v nádvoří zdi zmapována dvojice širokých půlkruhových pasů, připomínající arkády. Byla-li tato část skutečně původně otevřena do nádvoří, netrval tento stav dlouho a arkády zanedlouho po jejich vzniku zaslepila kamenocihelná (re-

patře západního paláce: „Roku 1617 o sv. Martině smluvil Jiří starší Bruntálský z Vrbna a na hradě Helfenštejně mistra Petra Verdu zedníka na dílo při svém zámku kvasickém. Měl mu na zámku zaklenouti taflštubu, která byla dosud toliko trámy vyložena, v pěkný foremný sklep, v něm pěkné, ozdobné kusy a tabule s štukatorem udělání na mustr panu Jiříkovi ukázaný, jak v Holešově v té světnici a taflštubě Jeho Milosti pana hejtmána, (Ladislava Popela z Lobkovic, pozn. aut.), dělá a spravuje.“ M. Čihálik – B. Čiháliková – S. Pechová, Stavebněhistorický průzkum zámku v Holešově. I. Textová část. Místo vydání neuvedeno, 2005, s. 7, rkp. uložený ve Spisovém archivu NPÚ ÚOP v Kroměříži; B. Indra, Štuky zámecké „Taflštuby“ v Holešově a v Kvasicích, Naše Valašsko VIII, 1943, s. 144.

44) Analogie nabízí např. uplatnění základových pasů u kroměřížských měšťanských domů z pozdního 15. a první poloviny 16. století. Archeologický výzkum zde však nebyl proveden a zásahy do terénu pod novodobou podlahou neprokázaly existenci starších objektů.

Obr. 33: Kvasice, zámek, profilace omítkového ostění pozdně gotického okna v patře nádvorního průčelí východního paláce (poloha otvoru viz obr. 31/4).

Obr. 34: Kvasice, zámek, pokus o rekonstrukci severní části nádvorního průčelí východního paláce s okenními otvory patra, vymezenými omítkovou paspartou. V přízemí zakresleno okosené okénko, přezděné pozdně gotickou klenbou interiéru, otazníkem značený nejisté otvory.

nesanční?) zazdívka (obr. 6). Motiv dvou půlkruhových arkád připomíná řešení přízemí novostavby severního křídla a klademe jej proto pouze obecně do doby kolem nebo po roce 1500. Z nálezů v úrovni patra nad nejjižnější partií dvorního průčelí východního paláce lze rekonstruovat i komunikační návaznost této úrovně buď na dřevěnou pavlač přecházející v úrovni patra na jižní křídlo, nebo pravděpodobněji na vnější schodiště, stoupající k portálu z nádvoří (obr. 31/5).

V severním úseku nádvorního průčelí prvního patra východního křídla byly odkryty pozůstatky obdélných oken s okoseným omítkovým ostěním a kvalitně provedenými omítkovými paspartami.⁴⁵⁾ Okenní otvory měly podobu převýšených obdélníků, jejichž ostění byla nad parapetem neprofilovaná, výše pak měla jednoduché,

v omítce vytvarované okosení (obr. 33). Podobu výběhu okosení se však nepodařilo zjistit. Téměř kompletně zachovaný odlehčovací pas severnějšího okna a kombinace zaměření různých dochovaných partií ostění a záklenků obou oken dovolují i určení jejich přibližné velikosti (šířka cca 100 cm, výška asi 170 cm). Svým barevným pojednáním měla omítaná ostění zjevně imitovat ostění kamenná, obíhaná charakteristickou omítkovou paspartou. Dosvědčuje to profilace obvyklým okosením, okrově-oranžová barva vnitřního omítkového pásu, obíhajícího vlastní okenní otvor stejně jako bíle olíčená pasparta. Dochovaná živá, zřejmě neobnovovaná barevnost paspart okenních otvorů dokládá nepříliš dlouhou dobu jejich funkčnosti. Fragmentárnost zjištěné situace neumožňuje detailněji rozpoznat podobu podstatných částí paspart, kde se (např. v nárožích) mohla koncentrovat další výzdoba. Masivní dřevěné trámy, uložené v úrovni podlahy 2. patra východního křídla a v rámci renesanční

přestavby ořezané v líci průčelí, snad nesly dřevěnou pavlač, zpřístupňující interiéry druhého patra. O existenci zděného druhého patra víme díky nálezům kamenné, na exteriéru hladce omítané nádvorní zdi, při tloušťce asi 0,75–0,80 m dosahující do výše bezmála 3 m nad podlahu (obr. 34).⁴⁶⁾ V pozdní gotice, snad také ve fázi z přelomu 15. a 16. století, má nejspíše původ i vnější obvodová zeď druhého patra o tloušťce pouhých 0,75 m. V jižní místnosti východního křídla bylo na vnější obvodové zdi rozpoznáno několik střílén, jejichž omítané a bílené špalety se rozvířaly do interiéru (obr. 16). Nepochybně se jedná o zbytek hradebního ochozu, který byl zrušen hned při následující renesanční přestavbě v pozdním 16. století. Zjištění obranného ochozu poněkud problematizuje

je existenci plnohodnotného druhého patra východního paláce v této pozdně gotické etapě.⁴⁷⁾

V protilehlém západním paláci vznikly již zmíněné, příčně orientované valené klenby v obou sklepech a severojižně orientovaná, valená klenba severní místnosti přízemí. V pozdní gotice, nejspíše kolem roku 1500, má původ i užší, přinejmenším patrová jižní část západního křídla,

46) Koruna zdiva měla horizontální ukončení beze stop osazení krovu nebo podstřešního podlaží lehčí konstrukce. Případné vnitřní členění pozdně gotického druhého patra naznačuje nález cihel s povrchem hlazeným prsty (formát 30 × 11–12 × 7 cm). Nepodařilo se sice prověřit návaznost zdiva druhého patra na zdivo patra prvního, zařazení druhého patra již k nejstarší fázi výstavby však nepředpokládáme (viz i téměř shodné dimenze zdi druhého patra a pozdně gotické poprsní zdi na vnějším obvodu hradu).

47) Druhé patro bylo při renesanční přestavbě zvýšeno a zobytněno. Pozdně gotické interiérové členění neznáme a pro obytné využití patra před renesanční přestavbou nemáme jednoznačné důkazy.

45) J. Štětina, o. c. v pozn. 8, s. 63–68.

jehož ustoupení za nádvoří lic staršího západního paláce indikuje vznik v mladší stavební fázi (obr. 6). Dvorní, východní zeď této dostavby je v základové partii průběžná a obsahuje z pískovce tesaný odrazník brány s druhotně použitým okoseným kvádrem pozdně gotického původu. Drobný úsek subtilní zdi 2,5 m před torzem portálu nelze interpretovat, patrně se však jedná o torzo konstrukce, související se zajištěním vstupu (obr. 25, 26). Průzkum doložil i existenci blíže nedatovatelné cihelné, valené klenby, přecházející zřejmě i do prostoru průjezdu. Dispoziční řešení severní části jižní dostavby bylo tedy v době jejího vzniku odlišné nežli stávající, patrně renesanční. Zatímco v přízemí mladší části západního křídla můžeme předpokládat nejspíše pouze pomocné provozy, torzo okenní niky ve dvorní zdi patra upozorňuje na situování obytných interiérů. Fragmentárnost nálezu okna nedovoluje jeho přesnější rekonstrukci, snad se jednalo o okno obdobného utváření, jaké měla okna s omítanými ostěnicemi a paspartou, situovaná ve dvorním průčelí protilehlého východního křídla (obr. 31/6).

Novostavbou z počátku 16. století (možná vzniklou ještě za Kuželů z Žeravic) je pouze 4 m široké severní křídlo, původně zřejmě s komunikačním posláním. Přízemí křídla se do nádvoří otevíralo trojicí širokých arkád s půlkruhovými cihlovými archivoltami, z nichž pouze střední arkáda byla průchozí – zajišťovala přístup z nádvoří ke schodišťovému šjímu, vedoucím do sklepů pod východním a západním palácovým křídlem.⁴⁸⁾ Obě boční arkády v přízemí severního křídla byly slepé, jelikož byly předloženy před jižní lící krátkých křidélek se schodišťovými šjími do sklepů (obr. 6, 7). Je možné, že první patro severního křídla zprvu obsahovalo pouze širokou zděnou chodbu, spojující východní i západní palác. Toto řešení nejspíše brzy zaniklo a patro křídla předělila minimálně jedna vnitřní zeď z typických, pozdně gotických cihel – „buchet“. Severní křídlo má jistou obdobu ve dvorním, komunikačním traktu západního paláce nedalekého hradu v Kurovicích, který rovněž datujeme do doby kolem či krátce po roce 1500.⁴⁹⁾

Průzkumy naznačily i složitější vývoj dnes přízemní, severní poloviny terasy, v místě nejstaršího paláce představené před východní obvod hradu (obr. 6/12, 35). Tato

Obr. 35: Kvasice, zámek, nedatovaný příčný řez zámek s pohledem k severu (patrně kolem roku 1800). Zaznamenán je příkop i východní přístavba s mohutným obvodovým zdívem a patrně barokní terasou (archiv NPU ÚOP v Kroměříži).

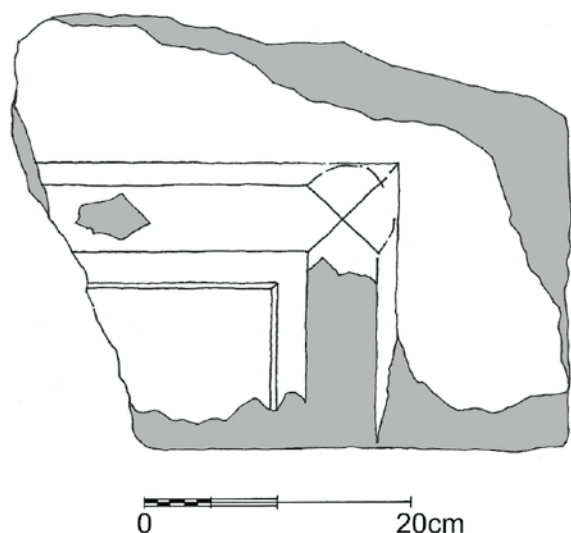
část má obdélný půdorys cca 9,5 × 3,5 m, původně vymezený archeologicky potvrzenou, kamennou zdí tloušťky přibližně 1,8 m. Dimenze obvodového zdiva neodpovídá novověkému původu přístavby a příliš nekoresponduje ani se stávajícím, pouze přízemním řešením.⁵⁰⁾ Namísto je tedy úvaha o zřejmě patrovém řešení přístavby. Nelze určit, zda východní, patrně pozdně gotická přístavba sloužila k rozšíření obytného provozu; její nevelký interiér i exponovaná poloha na východním průčelí jádra a ve vazbě na předpokládaný pozdně gotický východní průjezd spíše svědčí pro obrannou roli. Nedořešenou otázkou zůstává i datace mohutných opěráků východního průčelí, jejichž polohu respektuje vnější portál východního průjezdu. Jak naznačuje celokamenné zdivo i kvalitní, původně exteriérové omítky pilířů, jejich výstavba zřejmě spadá do období před vznikem východní přístavby. I přesto, že pro původně exteriérovou omítku pilířů nemáme z průzkumu středověkých fází hradu analogii, se nabízí původ pilířů v některé pozdně gotické stavební fázi. Pouze zcela hypoteticky proto můžeme uvažovat o zařazení pilířů do období pozdně gotických přestaveb a jejich možném vzniku v souvislosti přestavbou a zvýšením východního palácového křídla. Východní přístavba, která využila dvojice severnějších opěráků, by pak vznikla v krátkém časovém odstupu, snad v prvních desetiletích 16. století. Také jižní polovina východní terasy s dvojicí integrovaných, starších mohutných opěráků má složitější, ovšem až novověký původ.⁵¹⁾

48) Uplatnění cihlového zdiva je pro pozdně gotické přestavby šlechtických sídel na Kroměřížsku typické – kromě Kvasic jmenujme např. kolem roku 1500 probíhající přestavby Kurovic a Holešova.

49) J. Štětina – D. Janiš, o. c. v pozn. 38, ke stavebním aktivitám na Kurovicích v období kolem roku 1500 zejména s. 58–76. Také komunikační trakt paláce v Kurovicích se v úrovni přízemí otevíral širokou arkádou.

50) Na nedatovaném plánu kvasického zámku patrně z doby kolem roku 1800 je zřetelné, že vnější obvodovou zeď útvaru, vystupující ze dna východního příkopu, zpevňoval opěrný pilíř. Za ochotné poskytnutí plánu děkuji Mgr. Lence Šabatové z NPU ÚOP v Brně.

51) Tato část terasy se nenachází např. ani na nedatovaných plánech zámku z druhé poloviny 18. století.

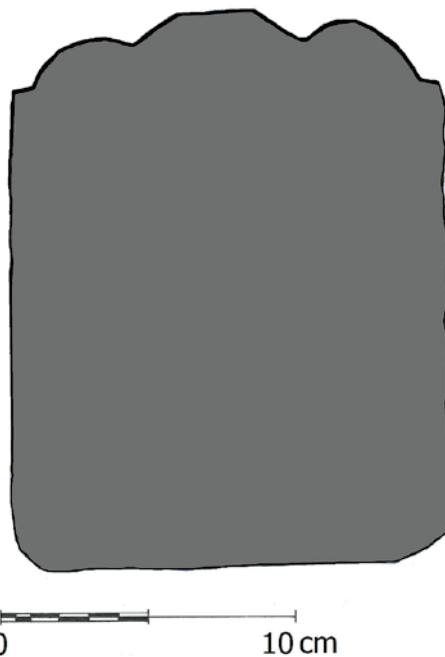

Obr. 36: Kvasice, zámek, dokumentace pozdně gotického prvku s přetínáním ostění, kolem roku 1500 (uložen v depozitáři NPÚ ÚOP v Kroměříži).

Nález zdi tloušťky 1,2 m, učiněný pod portálem ve vnější stěně východní přístavby, se nepodařilo časově zařadit. Hloubka založení zdi i její převážně kamenné stavivo přitom nevylučují její pozdně středověký původ – mohla by nejspíše náležet hradbě úzkého parkánu, navazujícího na zmíněný hranolový objekt a probíhajícího před středním a jižním úsekem východního průčelí. Blíže nedatovatelný základ rizalitu (?), snad s bází dalšího pilíře, odkryly výkopy i před nejvýchodnějším úsekem průčelí jižního křídla. Sousední, tříčtvrtělcový útvar na jihovýchodním nároží jádra může být ve své dochované formě novotvarem. Nepřesné novověké plány na jihovýchodním nároží zaznamenaly útvar podobný diagonálně posazenému pilíři nebo podnoží nárožní věžice (obr. 40/A).

Pokud je možno soudit ze zjištěných skutečností, pozdně gotická přestavba kvasického hradu za Kuželů z Žeravic příliš nevyužívala kamenicky opracovaných prvků – opět zde odkazujeme na podobu oken patra východního (a zřejmě i západního) paláce, kde byla uplatněna vizuálně působivá, ovšem pouze v omítce provedená ostění okenních otvorů. Toto úsporné řešení kontrastuje s alespoň fragmentárně dochovanými architektonickými prvky, kladenými do období druhého a třetího desetiletí 16. století, kdy Kvasice stavebně upravovali páni ze Šternberka.

V roce 1511, po čtyřleté epizodě, v níž náležely Hynku Bočkovi z Kunštátu, se hrad a panství Kvasice dostává do rukou šlechtického rodu Šternberků. Kvasické panství získal Albrecht starší ze Šternberka z lukovské větve

Obr. 37: Kvasice, zámek, profil středního prutu děleného, goticko-renesančního okna. Prvek nalezen v druhotné poloze (uložen v depozitáři NPÚ ÚOP v Kroměříži).

rodu.⁵²⁾ Hlavním Albrechtovým sídlem byl Holešov, podle kterého se také psal; zemřel v roce 1520. Jeho dva synové se o zděděné statky rozdělili v roce 1522 – Jan starší získal Kvasice, Jan mladší Holešov.⁵³⁾ Není vyloučeno, že Jan starší ze Šternberka, který se připomíná již v roce 1505, užíval jako své sídlo kvasický hrad již za otceva života (v roce 1522 se připomíná jeho manželka Markéta z Vlašimě). Pravděpodobně z tohoto důvodu při dělení statků získal na základě dohody s bratrem právě Kvasice.⁵⁴⁾

Páni ze Šternberka podnikli další stavební práce, které zřejmě směřovaly především ke zvýšení obytných kapacit hradu. Přesný rozsah šternberských úprav je dnes nezjistitelný, je však zřejmé, že přestože pro pány s osmicípou hvězdou v erbu hrad nepředstavoval hlavní rezidenční objekt, stavební úpravy zde přece jen prováděli. Pozdně gotický západní palác byl v rozsahu své půdorysně širší, severní části zvýšen do dvoupatrové podoby. Obytný či reprezentativní interiér v jeho druhém patře ze strany nádvoří osvětlilo náročně řešené pravouhlé okno s bohatou, plošně koncipovanou prutovou, v nárožích nepřetínavou profilací již raně renesančního charakteru, patrně z pokročilejší první poloviny 16. století.⁵⁵⁾ Je při-

52) ZDO II, č. 138, s. 185–186; č. 139, s. 186; P. Tesař, o. c. v pozn. 25, s. 212–223.

53) Z. Pokluda, Rod Šternberků na Moravě, in: Zlínsko od minulosti k současnosti 10, 1988–1991, Zlín 1991, s. 117–150, zde s. 141. Jan starší se podle Holešova psal v roce 1521, kdy byl s bratrem ještě v nedělu – ZDO II, č. 8, s. 222. V srpnu téhož roku přijal i na místě svého bratra lenní část Holešova od olomouckého biskupa, v červnu 1522 léno odevzdal zpět do biskupových rukou a přijal je Jan mladší – P. Tesař, o. c. v pozn. 25, s. 224; T. Baletka, o. c. v pozn. 24, s. 177, 227–228. Srov. také P. Klapil – K. Koutňáková, o. c. v pozn. 6, s. 35–36.

54) Záhy po rozdělení statků (1522) mezi bratry vypukly spory, které se týkaly rozdělených statků – blíže P. Tesař, o. c. v pozn. 25, s. 225.

55) Obdobnou profilací měl mohutný blok ostění, druhotně zazděný v průchodu z přízemí nádvoří chodby jižního křídla do interiéru křídla západního. Tento architektonický prvek byl však poškozen a zaomítnut bez náležité dokumentace.

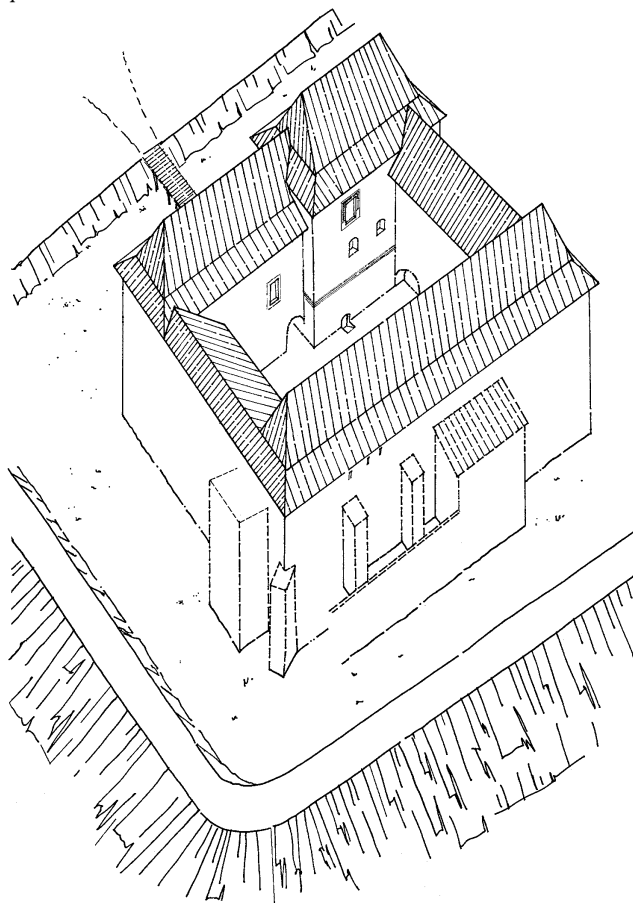
tom zřejmé, že obvodové zdivo v úrovni druhého patra využilo předprsni zeď hradebního ochozu, což dokládá dochovaná nika, původně zřejmě se střílnou. V případě západního paláce se podařilo objevit i fragmenty malované výzdoby dvorního průčelí, tvořené černými linkami, které kolem okna vytvářely složitější malovanou paspartu. Řada obdobných, souběžných tmavých linek přibližně v úrovni podlahy prvního patra zřejmě vyznačovala iluzivní, horizontální římsu (?), k níž shora dobíhalo další, blíže neznámé vertikální členění. Tmavé linie výrazně kontrastovaly s hladkou, bíle natíranou a lehce zvlněnou omítkou dvorního průčelí paláce.

Pozdně gotické přestavby hradu v Kvasicích především za Šternberků, soudě alespoň na základě dílčích nálezů, nešetřily architektonickým detailem. Z hradu známe např. kvalitní pískovcový prvek s protínajícími se pruty, datovatelný do let kolem přelomu 15. a 16. století (obr. 36). O existenci dělených, goticko-renesančních oken z první poloviny 16. století svědčí nález torza pískovcového okenního kříže (sloupku či příčníku), profilovaného dvěma drobnými obloučky, prostřednictvím okosení dobíhajícími ke střední, hladké stezce (obr. 37).⁵⁶⁾ Pozoruhodný je však především znakový vlys s erby Jana staršího ze Šternberka, jeho ženy Markéty z Vlašimě a Ronovců, ztvárněním i historickými okolnostmi datovaný již do rané renesance, přesněji rozmezí let 1522–1527.⁵⁷⁾ Přestože je dnes vlys umístěn v druhotné poloze, totiž na boční zdi průjezdu, lze uvažovat o jeho původním situování v nadpraží blíže neznámého portálu; vzhledem k rozměrům vlysu nelze vyloučit např. ani portál vstupní brány (obr. 38). Uplatnění erbovního vlysu poukazuje na architektonickou kvalitu šternberských úprav a klade otázky po ztvárnění interiérů kvasického hradu, které však budou muset zůstat bez přesnějších odpovědí. Jisté je, že hradní jádro díky sérii pozdně gotických přestaveb získalo sice půdorysně a zřejmě i výškově nesoudržnou, přece však souvislou zástavbu. Přehled středověkých a raně novověkých stavebních proměn zdejšího sídla lze uzavřít konstatováním, že šternberské přestavby z první poloviny 16. století započaly přeměnu kvasického hradu na zámek (obr. 39). Tento proces se uzavřel až výraznou renesanční přestavbou ve druhé polovině 16. věku.

Minimum informací máme k podobě a vývoji hradního opevnění. Je zřejmé, že po celou dobu existence hradu bylo jeho jádro po obvodu opevněno příkopem neznámých

Obr. 38: Kvasice, zámek, raně renesanční znakový vlys patrně z let 1522–1527, dnes osazený v sekundární poloze na severní zdi průjezdu západním křídlem.

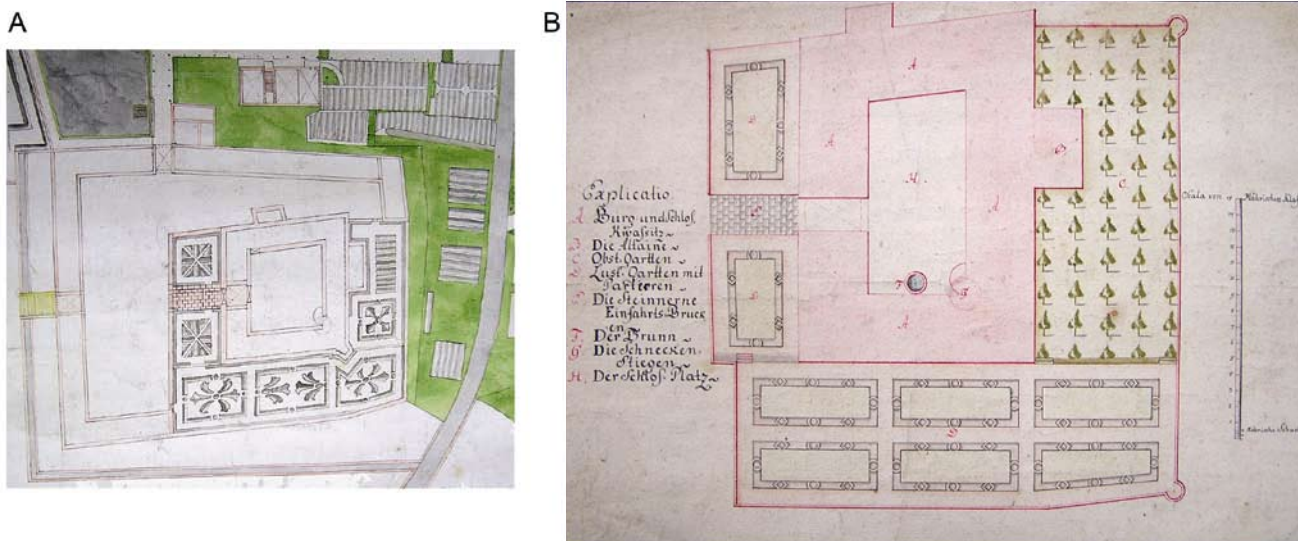

Obr. 39: Kvasice, zámek, pokus o rekonstrukci jádra hradu v 1. polovině 16. století, pohled od jihovýchodu. Na průčelích zaznamenány pouze doložené okenní otvory, čárkovaně značeny konstrukce nejisté datace. Rozsah a podoba předhradí a vnějšího opevnění nejsou známy. Není zakreslen ani předpokládaný východní vstup s uvažovanou komunikací na val (obojí neznámé podoby).

56) To, že k likvidaci okna došlo již v rámci první fáze renesanční přestavby, dokumentuje poloha nálezu – prvek byl zazděn do základu jednoho z pilířů renesanční nádvorní arkády severního křídla.

57) D. Janiš, Heraldické památky z 16. století na zámku v Kvasicích (Poznámky k proměnám panského sídla a jeho majitelů), in: Ingrederere hospes I, Sborník NPÚ ÚOP v Kroměříži, Kroměříž 2008, s. 39–48.

dimenzí. Přinejmenším na východní a jižní straně, tedy tam, kde chybělo předhradí, je i vzhledem ke konfiguraci terénu reálná existence sypaného zemního valu. Právě s přístupem na val mohl souviset pozdně gotický průjezd

Obr. 40: Kvasice, zámek, A – schematický plán zámeckého areálu patrně z druhé poloviny 18. století (výřez). Je patrný rozsah příkopů, východní přístavba jádra, útvar na jeho jihovýchodním nároží i souvislá zástavba obvodu předzámčí; B – půdorys zámku a vnitřního příkopu, patrně kolem roku 1800. Zakreslena je i východní přístavba, vystupující do příkopu. Na valu zachycena patrně renesanční ohradní zídka s dvojicí nárožních bašt (archiv NPÚ ÚOP v Kroměříži).

východním křídlem. Ani dimenze valu však neznáme a stejně tak postrádáme informace o existenci jakýchkoliv, ať již sypaných či zděných opevnovacích prvků, tvořících spolu s valem fortifikaci hradu. Na kvalitní vnější opevnění lze usuzovat i z opakovaného označení sídla jako hradu, které přetrvalo až do novověku (viz zprávy z první poloviny 17. století). Subtilní zeď s dvojicí nárožních tříčtvrtě-válcových baštiček, zachycenou před jižním a východním obvodem jádra novověkými plány a ověřenou i nálezem pod jihovýchodním nárožím hradu, považujeme až za renesanční či raně barokní (obr. 40/B). Na jihu zmíněná zeď probíhala v distanci asi 15 m před čelem hradu a je pravděpodobné, že využila korunu staršího valu, jehož vnější hrana se zde dosud výrazně rýsuje (obr. 28). Také obdobná, poněkud širší plošina před východním průčelím zjevně vznikla zasypaním příkopu a patrně i úpravou koruny východního valu, jehož vnější hranu však výrazně pozměnily mladší, novodobé úpravy. Patu východního valu sledoval náhon, napájející mlýn v jihovýchodním sousedství hradu (obr. 5/4). Jen spekulovat můžeme o tom, jak před renesanční proměnou vypadalo předhradí – pravděpodobně již mělo alespoň základ podoby rozměrného hospodářského areálu, rozprostírajícího se před severním a západním průčelím hradu snad již v rozsahu, známém z novověkých mapových podkladů (obr. 40/A). S přihlédnutím ke zprávě H. Chybové však můžeme uvažovat i o tom, že na severu byl původně větší půdorysný rozsah středověkého předhradí redukován při renesanční přestavbě. Podoba zástavby i opevnění předhradí nám však pro celé předrenesanční období unikají.⁵⁸⁾

58) V souvislosti s předpokládaným opevněním předhradí lze poukázat na mohutný hranolový pilíř půdorysu 2 × 1 m, vzpírající severozápadní nároží hradu. Zdivo pilíře je však pokryto novodobými omítkami a nelze tedy zjistit, zda se jedná např. o výběh zdi související s opevněním (či případným vnitřním dělením) předhradí. Naopak zdivo, odkryté při severozápadním nároží sousedního renesančního hranolového rizalitu, náleží jistě opěrnému pilíři, zakreslenému na plánu z doby kolem roku 1800.

PŘEMĚNA HRADU V ZÁMECKÉ SÍDLO

Nevíme, jaké stavební práce probíhaly v období vlády pánů z Ludanic (1548–1570) a zda již tehdy se hrad začal měnit v renesanční zámek. Při vkladu kvasického panství Janu staršímu z Ludanic v roce 1548 je sídlo označeno výrazem *zámek*, podobně jako v testamentu téhož šlechtice z roku 1547 či v zemskodeskových zápisech z let 1571 a 1591.⁵⁹⁾ Také v pozdějších deskových zápisech (1610–1614, 1636) je panské sídlo v Kvasicích nazýváno – nepochybně vzhledem k jeho přetrvávajícímu opevněnému charakteru – jako *hrad*.⁶⁰⁾

Snad již do druhé poloviny 16. století se hlásí severní křídlo arkádové chodby, jehož válcové sloupy vrcholí neobvyklými, tvarově archaickými kalichovitými hlavicemi, vyzděnými stejně jako sloupy z cihel. Omítané hlavy i dřívky sloupů doplňovala iluzivní výmalba. Arkáda před severním křídlem nejspíše souvisela se zřízením renesančního dvouramenného schodiště, jehož mohutný rizalit předstoupil před severní průčelí zámku. Vertikální komunikaci v protilehlém, jihovýchodním rohu dvora zajišťovalo šnekové schodiště v subtilní válcové vížce, do úrovně druhého patra zvýšené teprve při další fázi renesanční přestavby. Současná je nejspíše i úzká chodba před jižním křídlem, do nádvoří otevřená renesančními okny.

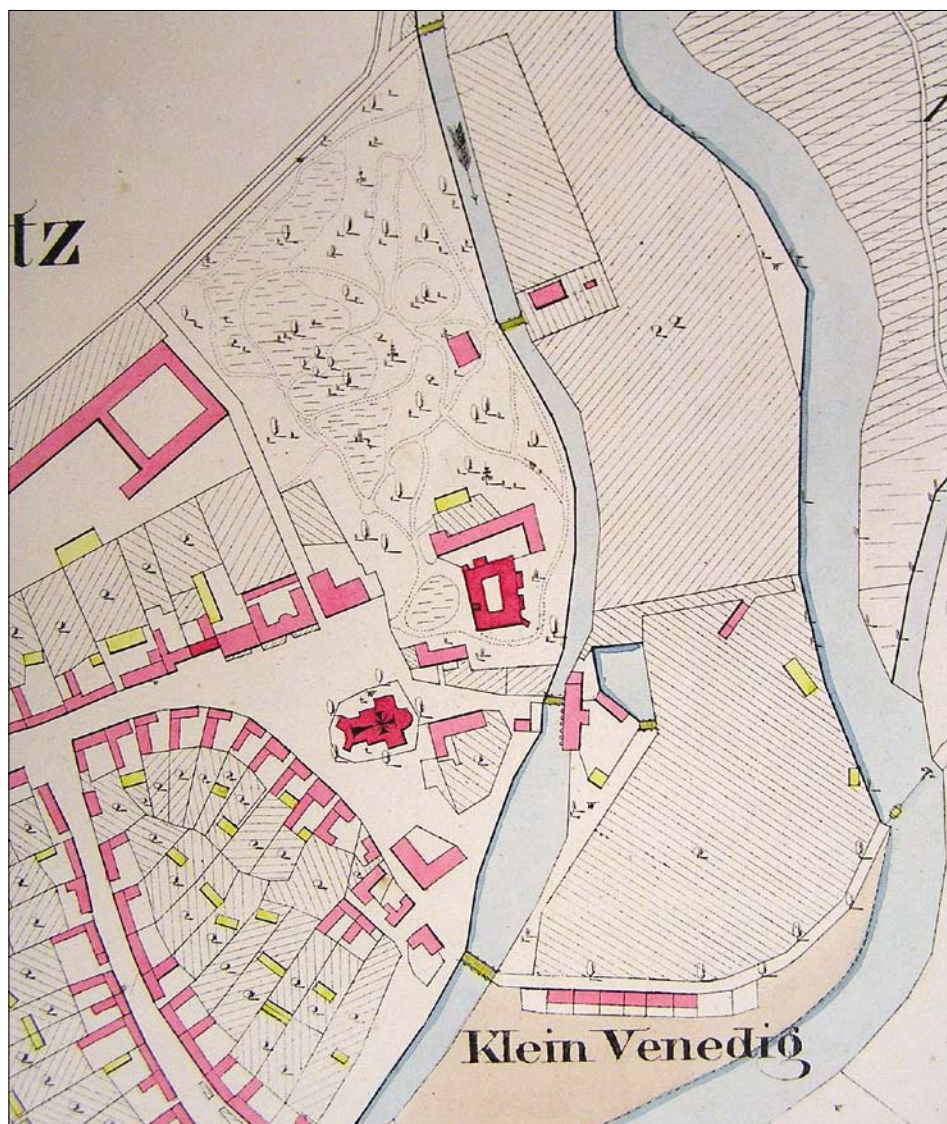
Přeměnu zámku v typické sídlo renesančního aristokrata dovršil až další majitel, jímž byl v letech 1574–1591 Havel Kurovský z Vrchlabí. Všechna čtyři křídla byla zvýšena do dvoupatrové podoby. Dvorní fasády přestavěného východního i západního křídla dostaly jednotná pravouhlá ostění okenních otvorů s parapetními a nadokenními římsami. Nové řešení získal i vstup, jenž zůstal ve středu západního křídla a byl akcentován hranolovou věží. Při dvorním průčelí východního křídla byla ve všech patrech vybudována úzká arkádová chodba, tvaroslov-

59) ZDO II, č. 192, s. 356; č. 33, s. 403–404; ZDO III, č. 86; s. 41, č. 31, s. 358.

60) ZDO III, č. 39, s. 435; č. 48, s. 442; č. 94, s. 468–469; č. 57, s. 582–583.

ně odlišná od arkády severního křídla. V obou patrech byl uplatněn hustý rytmus válcových sloupků s toskánskými hlavicemi a půlkruhovými záklenky. Vnitřní chodba v prvním patře arkády dostala hřebínkové klenby, chodba ve druhém patře měla již jen rovné stropy. Zatímco před severním úsekem protilehlého západního křídla renesanční arkáda zřejmě neexistovala, ustupující průčelí jižní partie téhož křídla bylo vybaveno nádvoří komunikací – chodbu v patře vynášely pilíře s půlkruhovými, cihlovými pasy, vyšší patra mohla mít renesanční arkádu. Patro severní části západního křídla zaujímá rozměrný sál, v patrně v 17. století (snad roku 1617?) zaklenutý neckovou klenbou s koutovými a středovými výsečemi.⁶¹⁾ Pozoruhodný je i interiér v severní části východního křídla, opatřený valeňnou klenbou se štukovými žebry síťového vzorce. Renesanční dispozice prvního patra, kde se nepochybně nacházely reprezentační a obytné prostory zámku, zůstala dodnes zčásti dochována. Renesančního původu bylo předzámčí, lemující severní a západní obvod zámku. Západní úsek předzámčí byl počátkem 19. století odstraněn a jeho objekty se dnes dochovaly, nadto v přestavě podobě, pouze severně od zámku. Na jihu a východě budovy předzámčí navazovaly na vyzděný okružní příkop kolem zámku, později doplněný zahradní úpravou. Tam, kde chyběly budovy předzámčí (tedy na předpokládaném valu pod jižní a východní frontou jádra) probíhala zídka zpevněná dvojicí drobných, nárožních bašt.

V roce 1643 městečko i zámek v Kvasicích těžce poškodil švédský vpád; tehdejší majitel Kvasic, hrabě Jan z Rottalu, však následně provedl celkovou opravu zámku. Z mladších plánových podkladů známe vysoký pilastrový řád a bosovaná nároží západního průčelí, tedy detaily, jež mají nejspíše původ již v době kolem poloviny 17. století. V severním předpolí zámku nejspíše v závěru 17. století vznikla rozsáhlá pravidelná zahrada a zahradní úpravy pozměnily i někdejší hradní příkopy, obklopující zámek vyjma severního čela.⁶²⁾ Při barokní obnově zámeckého areálu vznikl i velký hospodářský dvůr severozápadně od zámku. V 18. století bylo dotvořeno západní předpolí zámku včetně zástavby kolem náměstí, jejíž dominantou

Obr. 41: Kvasice, zámek, východní část městečka se zámekem, parkem a přilehlým hospodářským dvorem na mapě stabilního katastru z roku 1827 (archiv NPÚ ÚOP v Kroměříži).

se stala fara a zejména jihozápadně od zámku situovaný, mimořádně kvalitní farní kostel Nanebevzetí Panny Marie a Jana Nepomuckého.

Úpravy v průběhu 18. a 19. století dodaly někdejšímu hradu výsostně zámecký charakter, jenž se projevil zejména dalšími adaptacemi interiérů s kvalitní výmalbou. Roku 1820 přišla na řadu likvidace pozůstatků opevnění (zasypání příkopů?; obr. 41). V roce 1840 byl zámek klasicistně přestavěn, čímž získal stávající hmotovou konfiguraci patrně včetně nízkých valbových střech. Nejpozději při této přestavbě došlo k zazdění renesančních arkád v nádvoří, které se změnilo v uzavřenou interiérovou chodbu; arkáda byla doplněna i před dvorním průčelím severní části západního křídla. Nad severovýchodním a jihovýchodním nárožím vyrostly hranolové pavilonové nástavby. V letech 1857–1858 byly upraveny vnější fasády i interiéry (omítková bosáž v přízemí, úprava vysokého pilastrového řádu, táflování interiérů, neogotická kaple v západním křídle atd.). K nejmladším zásahům v interiéru náleží pů-

61) Púdorys 1. patra zámku s hrubou vývojovou analýzou publikoval M. Plaček, o. c. v pozn. 30, s. 210.

62) L. Křesadlová, Nově nalezený plán zámecké zahrady v Kvasicích, in: Ingredere hospes IV, Sborník NPÚ ÚOP v Kroměříži, Kroměříž 2011, s. 113–116.

sobivé, zatočené schodiště z počátku 20. století, ukryté v půlválcovém dvorním přístavku západního křídla.

V roce 1952 se zámek změnil na domov duchodců a následně byly provedeny četné utilitární zásahy v interiérech. Na konci 20. století došlo k opravě vnějších fasád zámku i vedlejší hospodářské budovy. Bohatý stavební vývoj zámku završila v závěru prvního desetiletí 21. století modernizační přestavba na sociální ústav, která přes velmi sporný průběh a nevratné škody na památkové podstatě objektu dovolila alespoň částečné rozpoznání relativně dobře dochované a donedávna málo známé hradní stavby i jejích zámeckých proměn.

PRAMENY

CDB IV/1: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (1253–1266). J. Šebánek – S. Dušková edd., Pragae 1962.
CDB V/2: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (1267–1278). J. Šebánek – S. Dušková edd., Pragae 1981.

LCS VI: Libri citationum et sententiarum VI. Knihy púhonné a nálezo-vé. Púhony Olomúcké 1483–1493. V. Brandl ed., Brunae 1895.
ZDO I: Moravské zemské desky. Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren. I. sv. řady olomoucké 1348–1466, J. Chytil a kol., Brün 1856.
ZDO II: Moravské zemské desky. II. sv. řady olomoucké 1480–1566. F. Matějek, Brno 1948.
ZDO III: Moravské zemské desky. III. sv. řady olomoucké 1567–1642. F. Matějek, Brno 1953.

Tato práce vznikla v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ **Nemovitě památky v ČR**, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

MGR. JAN ŠTĚTINA – NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV,
ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVNÍŠTĚ V KROMĚŘÍŽI,
RIEGROVO NÁMĚSTÍ 3228/22, KROMĚŘÍŽ
STETINA.JAN@NPU.CZ

DIE MITTELALTERLICHE GESTALT DER BURG IN KVASICE

Das Schloss in Kvasice (Bez. Kroměříž [Kremsier]) befindet sich am Rande einer Terrasse über der Marchaue am Ostrand des Städtchens. Der Ort Kvasice erscheint zum ersten Mal in urkundlichen Erwähnungen im Jahre 1248, als hier Andreas v. Beneschau mit Wappen von dem einen Knebelbart durchstoßenden Pfeil erwähnt wurde. Der Ansitz befand sich wahrscheinlich bei der Maria Himmelfahrtskirche, auf einem flachen Hügel am westlichen Ortsrand. Die Kirche von einer verwickelten Bauentwicklung enthält frühgotische Architekturglieder und im westlichen Teil weist Reste nach dem Eingang in die vermutete Empore aus. Der Bau, dessen Konstruktionen bei der Grabung 2007–2009 freigelegt wurden, lässt sich nicht anhand der Bauanalyse, Archäologie sowie historischen Nachrichten näher datieren. Die vorausgesetzte Gestalt der turmlosen Burg mit hoher Ringmauer erlaubt vielleicht ihre Entstehung gegen Mitte des 14. Jahrhunderts festzusetzen. Als wahrscheinliche Bauherren bietet sich Beneš von Beneschau, bzw. seine Söhne Milota und Budiš v. Beneschau und Kvasic. Der Burgkern hatte den Grundriss vom leicht unregelmäßigen, mit einer hohen, 1,8 m starken Ringmauer umgebenen Trapez von ca. 35 × 31 × 42 × 32 m. Aus der ersten Bauphase stammt der Kern des rechteckigen länglichen, zweiräumigen, unterkellerten, wohl einstöckigen östlichen Palas. Der Zugang in die Burg führte entweder von Norden oder Westen; laut Forschungsergebnissen die Burg entbehrte des Turms, den die älteren Untersuchungen in der Südostecke voraussetzten; es handelte sich wohl um eine Burg mit der Mantelmauer. In den 1380er Jahren teilten die Brüder Beneš und Budiš von Beneschau das Kwasitzer Gut; wohl damals war wahrscheinlich das große mehrgeschossige Gebäude entstanden, dessen Fragmente man bei der Untersuchung der nordwestlichen Hofecke freigelegt wurden. Während der Hussitenkriege ist die Burg beschädigt worden, es lässt sich jedoch nicht belegen, ob bereits beim tradierten Hussitenfeldzug 1423. Schon seit den 1420er Jahren Kvasice war im Besitz von den Kužel v. Žeravic, mit denen bedeutende spätgotische Umbauten der Burg verknüpft sind. Das nordwestliche Gebäude war nicht mehr erneuert worden, an seiner Stelle entstand der neue zweiräumige und mindestens zweigeschossige westliche Palas. An der Hoffassade des neuen Palas im Obergeschoss legte man Torsos von zwei segmentgewölbten Fensterchen mit äußeren Laibungen frei, die wohl zu einem bewohnbaren, möglicherweise mit eingebauter Blockwerkstube versehenen Innenraum angehört hatten. An der Fassade erhielten sich auch grob aufgetragene, mit Kalk einfach getünchte Putzflächen ohne weitere Verzierung. Eine weitere spätgotische Umbauphase

datiert wohl die dendrochronologische Untersuchung der Verschalungsbretter vom neu eingelegten Kellergewölbe des östlichen Palas ins ausgehende 15. Jahrhundert. Die Tonnengewölbe im Erdgeschoss des westlichen und des in der südlichen Richtung verlängerten östlichen Palas stammen aus der gleichen Zeit. Die Hoffassade erhielt rechteckige Fenster mit dem im Putz abgefasten Gewände und der mit Ocker angestrichenen Putzfasche. Die Tonnengewölbe entstanden auch in Keller- und Erdgeschossräumen des gegenüberliegenden westlichen Flügels. In die Zeit gegen 1500 ordnet sich auch der südliche, im Grundriss zurückgezogene Teil des westlichen Flügels, der bis zum älteren Südflügel reichte. Die Nordseite des Hofes wurde gegen 1500 mit einem seichten Flügel abgeschlossen, der zu beiden in die Kellerräume des Ost- und Westpalas führenden Treppenhälsen zugezogen war. Die mittlere Partie vom Erdgeschoss öffnete sich mit einer Arkade, an deren Seiten sich Blendarkaden befanden. Durch den Ausbau der wohl ähnlich gestalteten Hofseite in der Südostecke war die vierflügelige Hofbebauung ergänzt. Möglicherweise noch in der Spätgotik haben massive Strebpfeiler die östliche Ringmauer gespreizt, vor der nördlichen Partie der gleichen Front ist ein prismatisches Objekt unbekannter Funktion, wohl mit einem Zwinger entstanden. Im Jahre 1511 hat Albrecht d. Ä. v. Sternberg die Burg und Herrschaft Kvasice erworben. Auch die Herren von Sternberg bauten in der Burg, in die 1520er Jahre meldet sich der heutzutage in der westlichen Durchfahrt sekundär untergebrachte Wappenfries, das große rechteckige Fenster mit Resten der gemalten Putzfasche und des gleichartig behandelten Verputzes im zweiten Obergeschoss des westlichen Palas. Wohl im ersten Viertel des 16. Jahrhunderts entstand auch die mit Schießscharten versehene Brustwehr. Während die Bauentwicklung der Burg bis zur frühen Neuzeit wenigstens zum Teil erklärt ist, die äußere Befestigung und die Gestalt der Vorburg an der Nord- und Westseite bleiben ganz unbekannt. Den Burgkern umgab ein trockener, an der Süd- und Ostseite um einen Erdwall erweiterter Graben, die gemauerte Außenbefestigung ist nicht belegt. Die Ostseite schützten auch der Mühlbach und die March. Massive gärtnerische Umgestaltungen des 18. und 19. Jahrhunderts planierten die Erdbefestigung. Im späten 16. Jahrhundert baute man die Burg in ein Renaissanceschloss in etlichen Phasen um, als die Gebäude aufgestockt und mit Hofarkaden ausgestattet wurden. Die Umwandlung der Burg in ein Schloss vollendeten die Barockumbauten im ausgehenden 17. und im 18. Jahrhundert, sowie auch der klassizistische Umbau gegen 1840. Nach 1952 und wiederholt Anfang des 21.

Jahrhunderts geschahen die Adaptierungen zur Sozialpflegeanstalt. Das Schloss Kvasice behielt sich trotz zahlreichen neuzeitlichen Umgestaltungen wesentliche Teile der mittelalterlichen Burg von einer verwinkelten Bauentwicklung.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Kvasice (Bez. Kroměříž [Kremsier]), Schloss, Gesamtansicht von Nordwesten (alle Fotos und Zeichnungen J. Štětina, falls nicht anders angegeben).

Abb. 2: Kvasice, Friedhofskirche Maria Himmelfahrt, Nordmauer, Foto aus der letzten Renovierung, vielleicht 1992; deutliches präzise geschichtetes Mauerwerk und Sandsteinquader-Eckarmatur (Foto NPÚ ÚOP [Nationalinstitut für Denkmalpflege, Facharbeitsstätte] in Kroměříž).

Abb. 3: Kvasice, Friedhofskirche Maria Himmelfahrt, Schiff, Südportal. Rote Linie begrenzt den erhaltenen Teil des Portals, der Rest wurde in den 1990er Jahren ergänzt.

Abb. 4: Kvasice, Friedhofskirche Maria Himmelfahrt, Pfeil zeigt zum Rest der Laibung des vorausgesetzten Eingangs in die Empore (Foto NPÚ ÚOP in Kroměříž).

Abb. 5: Kvasice, historischer Ortskern, Aufnahme vom Laser-Scanning der Erdoberfläche der 5. Generation; 1 – der mittelalterliche Weg von der Anhöhe mit der Himmelfahrtskirche zur Flussaue; 2 – der Dorfplatz, über den der Weg zur Marchfurt (außerhalb der Aufnahme) führte; 3 – die Burg mit der bislang zum Teil deutlichen Kant der Erdbefestigung an der Südseite; 4 – der einstige Mühlbach in der Flussaue; 5 – die Stelle des formalen Barockgartens (die mittelalterliche Vorburg möge wohl in seinen Teil gereicht haben); 6 – der Flussstrom der March (Quelle: <http://ags.cuzk.cz/dmr/#>).

Abb. 6: Kvasice, Schloss, Baualtersplan vom Erdgeschoss mit Bezeichnung des bedeutenden, im Text behandelten Befunds: A – Mauerwerk um die Mitte des 14. Jahrhunderts; B – Mauerwerk der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts; C – Mauerwerk um die Mitte des 15. Jahrhunderts; D – Mauerwerk gegen 1500; E – Mauerwerk der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts; F – erste renaissancezeitliche Phase; G – zweite renaissancezeitliche Phase; H – Barockmauerwerk (ohne Altersunterscheidung); I – neuzeitliches, nicht datierbares Mauerwerk (17.-18. Jahrhundert); J – Umbauten aus dem 19. Jahrhundert; K – Mauerwerk des 20. Jahrhunderts; L – die bedeutendsten freigelegten Mauerwerkpartien mit annähernder Datierung; 1 – Ostflügel, abgefastes Fensterchen im Erdgeschoss; 2 – Deckenbalkenlager über dem Ostflügelkeller; 3 – freigelegte Innenraumpartie an der Südwestecke des ältesten Palas; 4 – Baufuge, die die Länge des ursprünglichen Palas begrenzt; 5 – Mauerwerkteile, wohl vom späteren nordwestlichen Gebäude; 6 – nicht deutbarer Mauerwerkabschnitt unter dem renaissancezeitlichen Arkadengang; 7 – Ausmündung des Belüftungsfensterchens des Westpalaskellers; 8 – Ringmauer, Laibung einer Nische (Öffnung?); 9 – Steinwölbungen der Öffnungen, die mit dem südlichen, wohl spätgotischen Flügel gleichzeitig sind; 10 – Quermauern vom Südflügel, auf Fundament-Segmentgurtungen gegründet; 11 – registrierter Abschnitt vom Ringmauervorgrund; 12 – freigelegte Partie des Fundaments vom östlichen Zubau; 13 – Südostecke, Gebilde unbekannter Entwicklung und Bestimmung.

Abb. 7: Kvasice, Schloss, Befund an der Hoffront des Nordflügels (heute in der Renaissancearkade): 1 – Spätgotische Arkadenpfeiler, vor zwei Kellerhalszubauten vorgelegt; 2 – erhaltenes östliches Blendarkadenjoch mit verblendetem Fenster in den östlichen Stiegenhals; 3 – Renaissancegurt unter der Wölbung der spätgotischen Mittelarkade; 4 – Renaissanceverblendung des westlichen Arkadenjochs; 5 – Frühbarockportal zu den Renaissancestiegen; 6 – neuzeitlicher Aufzugsschacht.

Abb. 8: Kvasice, Schloss, Befund an der Frontseite des Hofzubaues am östlichen Palas: 1 – Durchschnitt über die nördliche gotische Ringmauer; 2 – heutige Kellertüröffnung; 3 – Verblendung des spätgotischen Portals in den Stiegenhals; 4 – erhaltene Portalgewändeteile; 5 – Eckarmatur vom Zubau (freigelegte Partien vom mittelalterlichen Mauerwerk zwischen dem Portal und der Eckarmatur punktiert). Unten Detail vom Portalsockel mit Auslauf der Abfassung.

Abb. 9: Kvasice, Schloss, Grundriss der Keller, Baualtersplan mit Bezeichnung vom Hauptbefund und Projektion des Erdgeschossmauerwerks: 1 – Mauerwerk gegen Mitte des 14. Jahrhunderts; 2 – Mauerwerk der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts; 3 – Mauerwerk gegen Mitte des 15. Jahrhunderts; 4 – Mauerwerk gegen 1500; 5 – Renaissancemauerwerk; 6 – späteres Mauerwerk; 7 – Gelände; a – Hofmauer vom nordwestlichen Objekt; b – wahrscheinlicher Ansatz der nördlichen Umfassungsmauer des Gebäudes mit dem Balkenlager; c – wahrscheinlich die Trennmauer des Objekts, wohl zum Teil in die Keller des spätgotischen Westflügels integriert.

Abb. 10: Kvasice, Schloss, östlicher Palas, Ecke (Pfeil), zu der das spätere, spätgotische Mauerwerk von Süden zuläuft (rechts, Foto J. Janál, 2007).

Abb. 11: Kvasice, Schloss, Raum 113, Reste nach der Balkendecke über

dem Untergeschoss vom Ostflügel – Paar Balkenlager und Negativ vom ausstragenden Lagerholz im inneren Ringmauerhaupt (Foto J. Janál, 2007). Abb. 12: Kvasice, Schloss, Hofmauer vom Ostpalas, Fensterchen im Erdgeschoss: A – Ansicht; B – Pfostenseite mit Auslauf der Profilierung (s. Position A, Pfeil).

Abb. 13: Kvasice, Schloss, Ostflügel, Torso von dem in den Keller führenden Fensterchen mit umlaufender Abfassung.

Abb. 14: Kvasice, Schloss, inneres Mauerhaupt der aus hohen gotischen Ziegeln gemauerten spätgotischen Mauer zwischen den Räumen 111 und 108.

Abb. 15: Kvasice, Schloss, östlicher Palas, Obergeschoss, eines der spätgotischen Fenster, Torso der Verputzgestaltung: Links der Fassadenputz, in der Mitte weißgetünchte geglättete Putzfachenfläche, rechts verputztes Gewände mit Torso der Abfassung und dem Ockeranstrich (Lage des Fensters s. Abb. 33/4).

Abb. 16: Kvasice, Schloss, Teil der Brustwehr vom Wehrgang der östlichen Ringmauer, später (wohl gegen 1500) in die Umfassungsmauer des 2. Obergeschosses eingegliedert: A – Befundskizze, s – Lage der Schießscharten; B – Rekonstruktion des ursprünglichen Zustands.

Abb. 17: Kvasice, Schloss, Raum 104, westliche Mauer – Pfeile zeigen zu Resten des weit gespreizten Fundamentgurts in der wohl spätgotischen Trennmauer im Südflügel.

Abb. 18: Kvasice, Schloss, Durchgang zwischen zwei spätgotischen Kellern des Westflügels. Die Ziegelpfosten des Portalgewändes enthalten horizontal gelegene Kanthölzer (im linken Pfosten deutlich).

Abb. 19: Kvasice, Schloss, Westflügel, Hoffront des nördlichen Teils, Befundschema in den Höhenebenen des 1. und 2. Obergeschosses: 1 – Fensterchen ohne Steingewände, wohl gegen Mitte des 15. Jahrhunderts (rot – Laibungen, Größe des Fensterchens bleibt unbekannt); 2 – grob geebener, kompakt erhaltener spätgotischer Verputz; 3 – Torso der Laibung und Brüstung eines weiteren Fensterchens; 4 – Lage des geglätteten Putzes mit Liniendekor, wohl aus der 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts; 5 – Frührenaissancefenster im 2. Obergeschoss; 6 – nachträglich verblendete Renaissancefenster aus dem späten 16. Jahrhundert; 7 – neuzeitlicher Installationsschlitz aus der Adaptierung im 20. Jahrhundert; 8 – ältere Türöffnung mit neuzeitlicher Verblendung.

Abb. 20: Kvasice, Schloss, Verputztorso mit Liniendekor, an der Außenfassade des Westflügels freigelegt (Lage des Fragments s. Abb. 19/4).

Abb. 21: Kvasice, Schloss, Westpalas, Hoffassade, Gewände des Frührenaissancefensters im 2. Obergeschoss, linker Pfosten und Teil der Brüstung tragen Fragmente der gemalten Putzfache mit schwarzen Linien, rechter Pfosten und angeschlossene Teile der Brüstung und des Sturzes sind nicht erhalten (Lage des Fensters s. Abb. 19/5).

Abb. 22: Kvasice, Schloss, Befund am Rest der Brustwehr des Wehrgangs im westlichen Abschnitt der nördlichen Ringmauer, inneres Mauerhaupt in der Höhe des 2. Obergeschosses. Oben Ansicht des inneren Mauerhaupts, unten Grundriss: A, B – Nischen der wahrscheinlichen Schießscharten, Auswertung der Mauerwerksteile s. Abb. 6 (Analyse der Mauerhäupte – Punktierung).

Abb. 23: Kvasice, Schloss, das teilweise abgebaute Mauerwerk der Hoffront des nordwestlichen Objekts (links) und die Schichtenfolge der Fundamentgrube für den neuzeitlichen Aufzug (s. Abb. 9/a).

Abb. 24: Kvasice, Schloss, Mauerwerke unter dem östlichen Arkadenpfeiler an der Hofseite des Nordflügels. An das ältere, wohl (spät) gotische Mauerwerk (rechts) liegt das Arkadenpfeilerfundament an (Lage des Mauerwerks s. Abb. 6/6).

Abb. 25: Kvasice, Schloss, Detail vom nachträglich verwendeten abgefasten spätgotischen Gewände, das wohl in der jüngeren spätgotischen Phase in die Portalkonstruktion des inneren Westflügeltors eingebaut wurde (Foto J. Janál, 2007. Lage des Fragments s. Abb. 26/3).

Abb. 26: Kvasice, Schloss, Mauerwerkbefund unter dem Fußboden in der Durchfahrt im Westflügel: 1 – Fundamentmauerwerk der mittelalterlichen Ringmauer ohne Reste vom Torportal; 2 – Steinmauerwerk spätgotischen Alters (beim westlichen Abschnitt ist die Datierung nicht sicher); 3 – Torportalfuß mit sekundär verwendetem abgefastem Detail (grau); 4 – Baufuge zwischen der Hofmauer des südlichen Teils vom Westflügel und der renaissancezeitlichen Südmauer der Durchfahrt. Freigelegte Mauerpartien schraffiert, Punktlinie – vorausgesetzter Mauerwerkverlauf.

Abb. 27: Kvasice, Schloss, Torso einer nicht glasierten wohl spätgotischen Kachel. Fundort – Durchfahrt im Erdgeschoss des Westflügels.

Abb. 28: Kvasice, Schloss, Lageplan des Schlossgebäudes und des erhaltenen Teils von Vorschlossbauten (im Norden) mit der Geländekant des verschwundenen Walls (im Süden): 1 – Fläche der historischen Bauten des Areals; 2 – neuzeitliche Bauten (ohne den modernen Zubau bei der nördlichen Vorschlossfront); 3 – erhaltene Erdwallkrone der Außenbefestigung, in der Neuzeit umgestaltet.

Abb. 29: Kvasice, Schloss, Burghern, Rekonstruktionsversuch der Gestalt nach Mitte des 14. Jahrhunderts, Südwestansicht. Der Eingang aus der

Westseite ist hypothetisch, Ausmaß und Gestalt der Vorburgbefestigung sind nicht bekannt.

Abb. 30: Kvasice, Schloss, Südwand des Stiegenhalses in den Ostpalaskeller. Links unten Spur nach dem entfernten Eingangsportal und eine Nische, höher eine deutliche unregelmäßige Abstufung nach Decke oder Gewölbe der ersten Bauphase des Halses. Im Mauerwerk der spätgotischen Aufmauerung deutliche Laibung und Wölbungsteil der beim Einbau des modernen Aufzugs verblendeten Nische.

Abb. 31: Kvasice, Schloss, Grundrisskizze und Baualtersplan vom 1. Obergeschoss mit ersichtlich gemachtem Befund (ohne Einzeichnung der Gewölbe): 1 – Westpalas, Hofmauer, nördliches segmentgewölbtes Fensterchen; 2 – Torso des südlichen, wohl ähnlichen Fensterchens; 3 – vorausgesetzter Saal, in der Neuzeit gewölbt; 4 – Paar rechteckige spätgotische Fenster mit Putzfaschen; 5 – Nische von spätgotischer Tür und Fensterchen, von außen durch Tubus der renaissancezeitlichen Wendeltreppe überdeckt; 6 – Nische im Innenraum, wohl nach spätgotischem Fenster.

Abb. 32: Kvasice, Schloss, Keller im Ostflügel mit nachträglich eingelegtem Gewölbe aus der Zeit gegen 1500, Blick nach Süden hin.

Abb. 33: Kvasice, Schloss, östlicher Palas, Putzgewändeprofilierung vom spätgotischen Fenster im Obergeschoss der Hoffassade (Lage der Öffnung s. Abb. 31/4).

Abb. 34: Kvasice, Schloss, östlicher Palas, Hoffassade, Rekonstruktionsversuch des nördlichen Teils mit den mit Putzfasche begrenzten Obergeschossfensteröffnungen. Im Erdgeschoss das vom spätgotischen Gewölbe des Innenraums übermauerte abgefaste Fensterchen eingezeichnet, mit Fragezeichen sind unbestimmte Öffnungen bezeichnet.

Abb. 35: Kvasice, Schloss, nicht datierter Querschnitt über das Schloss

mit Blick nach Norden (wohl gegen 1800). Deutlich sind der Graben und der östliche Zubau mit der massiven Umfassungsmauer und der wohl barocken Terrasse.

Abb. 36: Kvasice, Schloss, Dokumentierung eines spätgotischen Bauglieds mit überschneidender Profilierung, gegen 1500 (heute in Aufbewahrung im Depot des NPÚ ÚOP [Nationalinstitut für Denkmalpflege, regionale Facharbeitsstätte] in Kroměříž).

Abb. 37: Kvasice, Schloss, Profil des Mittelstabs des gotisch-renaissancezeitlichen Fensters. Das Bauglied wurde in der sekundären Lage gefunden (heute in Aufbewahrung im Depot des NPÚ ÚOP in Kroměříž).

Abb. 38: Kvasice, Schloss, frührenaissancezeitlicher Wappenfries, wohl 1522–1527, heute in der sekundären Lage an der Nordwand der Durchfahrt im Westflügel.

Abb. 39: Kvasice, Schloss, Burgkern, Rekonstruktionsversuch der Gestalt in der 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts, Ansicht von Südosten. An den Fassaden sind nur belegte Fensteröffnungen angedeutet, mit Strichlinien sind Konstruktionen der unbestimmten Datierung gezeichnet. Ausmaß und Gestalt der Vorburg sind nicht bekannt.

Abb. 40: Kvasice, Schloss, schematischer Grundriss des Schlosses und inneren Grabens, wohl Ende des 18. Jahrhunderts oder gegen 1800. Der östliche, in den Graben vorspringende Zubau ist auch aufgenommen. Auf dem Wall ist die kleine wohl renaissancezeitliche Umfriedungsmauer mit Paar Eckmauertürme dargestellt (Archiv des NPÚ ÚOP in Kroměříž).

Abb. 41: Kvasice, Schloss, östlicher Teil des Städtchens mit Schloss, Park und anliegendem Meierhof, Mappe des Stablen Katasters, 1827 (Ausschnitt – Archiv des NPÚ ÚOP in Kroměříž).

Übersetzung J. Noll